

Original Research

Identifying social, psychological and physiological factors related to the early marriage of girls in Qom (a grounded theory)

Razieh Omrani Nejad¹
Norooz Hashemzahi²
Kaveh Khabiri³
Keivan Mollanorozi⁴
Bahram Ghadimi⁵

Abstract

This study explains the early marriages of girls in Qom and the related social, psychological and physiological factors. The research applied the methodology of grounded theory; and overall, about 38 women in Qom who married under 18 were interviewed in in-depth semi-structured interviews. The results of the research reveal that the early marriage conditions for the girls in social aspect are respectively: meeting appropriate and acceptable suitor, compulsion, freedom in decision making, fear of scandal, the inappropriate and unorganized status of the family, and being interested in starting a family; social-psychological aspects are: fear of staying single, psychological preparation and skills readiness, escaping from the stressful condition of family; and psychological aspect are: premarital emotional bond; and finally

¹ PhD Student, Department of Social Sciences and Sociology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. r.omrani.n@gmail.com

² Assistant Professor, Faculty member. Department of Sociology, Tehran Shargh Islamic Azad university, Tehran, Iran .Corresponding Author: no_hashemzahi@yahoo.com

³ Assistant Professor, Faculty of Humanities, Ashtian Branch, Islamic Azad University, Ashtian, Iran. sepkamis@gmail.com

⁴ Assistant Professor, Department of Sports Management, Islamshahr Branch, Islamic Azad University, Islamshahr, Iran. keivannorozy@gmail.com

⁵ Associate Professor, Department of Social Sciences and Sociology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. ghadimi.bahram@srbiu.ac.ir

Submit Date:23/12/2020

Accept Date:11/5/2021

DOI: 10.22051/JWSSPS.2021.33727.2324

physiological aspects are: physical fitness, and sexual need. It should be added that the family traditions and customs, as well as religious beliefs, were the grounded conditions for girls' early marriages. The facilitator factors from the sociological viewpoint are: social interactions, inappropriate economic status; social-psychological viewpoints are: lack of affections in family, big age gap with the parents, parents' concerns of inappropriate moral status in society; and the psychological viewpoint is the lack of correct criteria for marriage. The strategies applied were collective consist of social supports, legal measures, interactions of parties in creating optimal communication, and treatment and individual strategies are conflict management, passivity and retaliatory. The consequences of girls' early marriage include economic problems, divorce, dropout, lack of communicational skills, physical and health problems for mother and fetus.

Keyword

Early marriage, Social, psychological and physiological factors, Grounded theory

Introduction

One of the most important indicators to improve the quality of the family is the appropriate age for marriage. According to statistics published by the Statistics Center of Iran, the number of registered early marriages of girls (before 18years) in the years from 1395 to 1398 is about 34%. The phenomenon has increased among families in Qom in recent years. The research on early marriage is extensive and diverse. However, most of these researches have studied the phenomenon with a medical and legal approach while researches with a sociological or interdisciplinary approach in this field are rare and have not been done in Qom (researcher's residence).

Research goals

The aim was to identify the social, psychological and physiological factors associated with the early marriage of girls in Qom in the following questions:

- 1- What are social factors related to the phenomenon of early marriage of girls?
- 2- What are psychological factors related to the phenomenon of early marriage of girls?
- 3- What are the physiological factors related to the phenomenon of early marriage of girls?

Research methodology

In this study, grounded theory was used and data were extracted from interviewed in-depth semi-structured with 38 early married women in Qom. The data are analyzed by coding method. Information confidentiality, the use of pseudonyms and sensitive questions have been observed in this research.

Findings

The result of research reveals that early marriage conditions for girls in social aspect are respectively: meeting appropriate and acceptable suitor, compulsion, freedom in decision making, fear of scandal, the inappropriate and unorganized status of the family, and being interested in starting a family; social-psychological aspects are: Fear of staying single, psychological preparation and skills readiness, escaping from the stressful condition of family; and psychological aspect are: premarital emotional bond; and finally physiological aspects are: physical fitness, and sexual need. It should be added that family traditions and customs, as well as religious beliefs, were the grounded conditions for girls' early marriages. The facilitator factors in girls' early marriages from a sociological viewpoint are: social interactions, inappropriate economic status; social-psychological viewpoints are: lack of affections in family, big age gap with the parents, parents' concerns of inappropriate moral status in society; and psychological viewpoint is lack of correct criteria for marriage. The strategies applied were collective consist of social supports, legal measures, interactions of parties in creating optimal communication, and treatment and individual strategies are conflict management, passivity and retaliatory. The consequences of girls' early marriage include economic problems, divorce, dropout, lack of communicational skills, physical and health problems for mother and fetus.

Discussion and conclusion

Sociologically, the factors of approval of the suitor and freedom of decision have been discussed. Their desired freedom was freedom to marriage with a suitor that was accepted and approved by parents and others. Coercion has been discussed in most studies. Another factor was fear of scandal. Among these people, girls' insistence on marrying a specific suitor leads to the family's forced consent to maintain the family's reputation. Some of the interviewees mentioned being single or having a stepfather are the reasons for their early marriage. It seems that the presence of a stepfather when the tension between the daughter and the stepfather exists or the stepfather is not willing to accept her, more likely to be a girl early marriage. Another factor mentioned

is the desire to start a family and to achieve many of a person's social, psychological, and physiological needs. Faith and ethnic customs in Qom are other factors mentioned in this paper. Some factors are effective in acceptance of married early such as tribal and local culture, the degree of family traditional behaviour, the degree of ease of choice of spouse by families. Another factor is Seeing a lucky girl as a good way to get married (this was not seen in the investigated studies). The economic poverty factor facilitates early marriage for girls in some families. Because with the marriage of each girl, one of the family members decreases. In some families, with the marriage of a girl and the arrival of a husband with a higher socioeconomic status, some of the economic problems of the girl family may be solved.

Psychologically, the fear of celibacy and experience a kind of social exclusion are factors of early marriage. Some of the cases are mentioned having their skill and psychological readiness to be effective in the marriage. This factor was not found in the investigations. According to the findings of this study, the escape from stressful family situations, the emotional dependence and inadequate puberty of adolescent girls make them more satisfied with early marriage. Compensate for the Lack of love and attention in the family was also mentioned by some of the interviewees. The large age difference between children and parents is also effective. This age difference may lead to intergenerational divisions and misunderstandings between them or cause concern about what will be the future of the life of the unmarried girl if the parent is lost. Some of the parents believe that early marriage protects their daughters from social harm.

Physiologically, the physical growth and fitness of the girl and sexual needs can be mention as some of the factors.

Each of the collective and individual strategies mentioned in this paper can be affected by the causality of the factors.

Economic problems due to an unwillingness to play the role of the spouse are one of the consequences of early marriage. The second consequence is a formal divorce due to insufficient maturity and a lack of sufficient skills and knowledge. Another consequence of this research is the lack of further education. Obstacles to women's education include husbands' gender attitudes toward women's education and the responsibilities of life. Other consequences are low skills for imperfect socialization.

It seems that full sexual maturity and proper physical development of girls have had a great impact on preventing risks mentioned in the paper such as abortion or fetal curettage in the first pregnancy, unwanted pregnancy, difficult pregnancy and delivery, physical problems of mother and baby.

References

- Abrokht, H. (2005). *Investigating the effective factors on increasing the age of marriage among girls in Tehran. Master Thesis*. Department of sociology, Faculty of Social Sciences, Allameh Tabatabai University, Tehran. Iran. [Text in Persian]
- Ahmadi, K. (2017). *An Echo of Silence: A Comprehensive Research study on early child Marriage (ESM) in Iran*. Tehran: Shirazeh Publication. [Text in Persian]
- Asadpoor, A., Kamali, A., & Safiri, K. (2020). Standing the issue of marriage in childhood from the point of view of child-married women of Khorasan. *Iranian Journal of Social Problems*, 10 (1), 167-194. [Text in Persian]
- Bhaani, K. S. (2019). *Child Marriage: A Practice of the Past or an Uncomfortable Reality of the 21st Century? A case study on how child marriage affects health outcomes in an adolescent's life*. Retrieved from: <https://www.icphhealth.org/case-study/child-marriage-a-practice-of-the-past-or-an-uncomfortable-reality-of-the-21st-century>.
- Carmichael, S. (2011). Marriage and Power: Age at First Marriages in Spousal Age Gap in Lesser Developed Countries. *History of the Family*, 21 (16), 416-436.
- Cherlin, A. (2009). *Marriage, Divorce, Remarriage*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Clark, S. (2004). Early Marriage and HIV risks in Sub-Saharan Africa. *Studies in family planning*, 35(3), 149-160.
- Coal, A. J. (2015). *Growth and Structure of Human Population: A Mathematical Investigation*. New Jersey: Princeton University Press.
- Dahl, G. B. (2010). Early teen marriage and future poverty. *Demography*, 47 (3), 689-718.
- Ebrahimi, H. Fajhrayi, S.
- Ebrahimi, H., & Fakhrayi, S. (2014). Investigation of the social factors associated with early marriage in the Naghadeh. *Journal of sociology studies*. 21(6), 93-110. *Journal of sociology studies*. [Text in Persian]
- Efevbera, Y., Bhabha J., Farmer. P. & Fink. G. (2019). Girl child marriage, socioeconomic status, and undernutrition: evidence from 35 countries in Sub-Saharan Africa, *BMC Medicine*, 55(17), 1-12. Retrieved from <https://bmcmmedicine.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12916-019-1279-8>.
- Eftekharzadeh, S. Z. (2016). Lived Experiences of Female Victims of Child Marriage. *Social work research*, 3 (1), 108-156. [Text in Persian]
- Golmohammadi, A. (2014). *Globalization, culture and identity*. Tehran: Nashre ney. [Text in Persian]
- Hosseini, S. H., Izadi, Z. (2016). The Phenomenology of Lived Experiences of Women Over 35 Years of Age Who Have Never Married In Tehran. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 14 (1), 41-72. [Text in Persian]
- Hosseini, F. & Alavi Langeroodi, S. K. (2017). The role of attachment styles and marital satisfaction on sexual satisfaction through the mediation of love among married. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*,

- 15 (3), 165-188. The role of attachment styles and marital satisfaction on sexual satisfaction through the mediation of love among married [Text in Persian]
- Imanzadeh, A. & Alipour, S. (2017). Lived Experiences of Married Women in The Early Marriage Problems. *Woman and culture*, 30 (8), 31-46. [Text in Persian]
- Lotfi, R. (2010). Health consequences of early marriage in women. *Quarterly Journal of Women and Health*, 2 (1), 67-79. Mahato. [Text in Persian]
- Mahato, S. K. (2016). Causes and Consequences of Child Marriage: A Perspective. *International Journal of Scientific and Engineering Research*, 7 (7), 698-702.
- Montazeri, S., Gharacheh, M., Mohammadi, N., Alaghband Rad, J. & Eftekhari Ardabili, H. (2016). Determinants of Early Marriage from Married Girls' Perspectives in Iranian Setting. *Journal of Environmental and Public Health*, 6 (1), 1-8.
- Omidi Shahraki, M., Nabaei, N. and Noori, D. (2008). *A new look at marriage: timely, informed, easy and sustainable*. Tehran: National Youth Organization. [Text in Persian]
- Prasetya, L. K. (2010). *Factors Influencing Age at Marriage and Ideal Adolescents of in Indonesia: Evidence From the Indonesia Youth and Adult reproductive Health Survey 2007*. Retrieved from <https://catalog.ihsn.org/citations/5009?collection=central>.
- Raj, A., et al. (2009). Prevalence of child marriage and its effect on fertility and fertility-control outcomes of young women in India: a cross-sectional, observational study. *The Lancet*, 373(9678), 1883-1889.
- Report on the social and cultural situation in Iran*. (2020). Statistical Center of Iran. Retrieved from <https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1399/gozareshf-a-iran1-99.pdf>. [Text in Persian]
- Rostami Dovom, M., Ramezani Tehrani, F., Farahmand, M., Hashemi, S., Rezaee, N. & Azizi, F. (2014). Prevalence of Menstrual Disorders and its Related Factors in 18-45-year-old Iranian Women in Four Selected Provinces. *Hakim Research Journal*, 17 (3), 192-199. [Text in Persian]
- Safavi, H., Minaei, M. (2015). Lived Experiences of Teenage Girls as Wives: Case Study of Girls' Early Marriage in Aran and Bidgol. *Women Study*, 1(6), 87-106. [Text in Persian]
- Shahanavaz, S. & Azam azadeh, M. (2019). A Meta-synthesis of Singleness Studies in Iran. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 16 (4), 43-78. A Meta-synthesis of Singleness Studies in Iran [Text in Persian]
- Soleimani Zadeh, L., danesh, A., Basri, N., Abaszadeh, A. & Arab, M. (2004). Assessment of high-risk pregnancy in Bam Mahdieh maternity hospital. *Journal of Shahrekord University of Medical Sciences*, 6 (2), 67-73. [Text in Persian]

عوامل اجتماعی، روانی و فیزیولوژیکی مرتبط با ازدواج زودرس دختران در شهر قم (یک نظریه زمینه‌ای)

رضیه عمرانی نژاد^۲نوروز هاشم زهی^۳کاوه خبیری^۴کیوان ملانوروزی^۵بهرام قدیمی^۶

چکیده

پژوهش حاضر در پی شناسایی عوامل اجتماعی، روانی و فیزیولوژیکی مرتبط با ازدواج زودرس دختران در شهر قم بوده است. برای دستیابی به این هدف از روش نظریه زمینه‌ای استفاده شد و در مجموع، با ۳۸ نفر از زنانی که در شهر قم در سن کمتر از ۱۸ سال ازدواج کرده‌اند مصاحبه نیمه ساختاریافته عمیق شد. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که شرایط علی ازدواج زودرس دختران در بعد اجتماعی به ترتیب شامل "مورد تأیید بودن خواستگار"، "اجبار"، "آزادی در تصمیم‌گیری"، "ترس از بی‌ابرویی"، "شرایط نابسامان خانوادگی" و "علاقه به تشکیل خانواده"؛ در بعد اجتماعی-روانی شامل "ترس از مجرد"،

^۱ این مقاله از رساله دکتری رضیه عمرانی نژاد استخراج شده است.

^۲ دانشجوی دکتری گروه علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، r.omrani.n@gmail.com

^۳ نویسنده مسئول. استادیار گروه علوم اجتماعی، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران. no_hashemzahi@yahoo.com

^۴ استادیار دانشکده علوم انسانی، واحد آشتیان، دانشگاه آزاد اسلامی، آشتیان. sepkamis@gmail.com

^۵ استادیار گروه مدیریت ورزشی، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر، keivannorozy@gmail.com

^۶ دانشیار گروه علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ghadimi.bahram@srbui.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۲/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۳

"آمادگی مهارتی و روانی" و "فرار از موقعیت‌های تنش‌زای خانوادگی"؛ بعد روانی، "وابستگی عاطفی قبل از ازدواج" و در بعد فیزیولوژیکی نیز شامل "آمادگی جسمی" و "نیاز جنسی" است. همچنین "آداب و رسوم فامیلی" و "عقاید مذهبی" شرایط زمینه‌ای ازدواج زودرس دختران را ایجاد کرده‌اند. شرایط میانجی ازدواج زودرس زنان مورد مطالعه در بعد اجتماعی مقولات "حضور در جمع" و "وضعیت اقتصادی نامطلوب"؛ در بعد اجتماعی- روانی "کمبود توجه در خانواده"، "اختلاف سنی زیاد با والدین"، "ترس والدین از وضعیت اخلاقی نامطلوب جامعه" و در بعد روانی "نداشتن معیار درست برای ازدواج" است. همچنین در این تحقیق، راهبردها در دو گروه تحت عنوان راهبردهای جمعی شامل "دریافت حمایت‌های اجتماعی"، "اقدامات قانونی"، "تعامل طرفین در جهت برقراری ارتباط مطلوب" و "درمان" و راهبردهای فردی شامل "مدیریت تعارض"، "انفعالی" و "تلافی‌جویانه" دسته‌بندی شده‌است. پیامدهای ازدواج زودرس دختران شامل: "مشکلات اقتصادی"، "طلاق"، "ترک تحصیل"، "پایین بودن مهارت‌ها" و "بروز مخاطرات جسمی و بهداشتی برای مادر و جنین" است.

واژگان کلیدی

ازدواج زودرس، عوامل اجتماعی، عوامل روانی، عوامل فیزیولوژیکی، نظریه زمینه‌ای

مقدمه و بیان مسئله

ازدواج از مهم‌ترین وقایع در زندگی اجتماعی انسان‌هاست و در همه زمان‌ها و تمام فرهنگ‌ها به شکل‌های مختلف وجود دارد. یکی از اصلی‌ترین شاخص‌هایی که در زمینه ازدواج مدنظر صاحب‌نظران است و کیفیت خانواده را ارتقا می‌دهد، سن مناسب برای ازدواج است؛ سنی که در آن، فرد توانایی پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و غیره را داشته‌باشد. از دیدگاه جامعه‌شناختی، آرامش و امنیت در یک جامعه، نتیجه ازدواج سالم و به‌هنگام و محیط آرام‌بخش خانواده است.

ازدواج در تمام طول تاریخ جزو حقوق قانونی افراد بوده در حالی که بسیاری از دختران و پسران از حق انتخاب در زمینه ازدواج محروم بودند و مجبور شدند که در سنین پایین ازدواج کنند. دخترانی که در سنین پایین ازدواج می‌کنند، به‌علت این‌که به بلوغ کافی نرسیده‌اند، ازدواج آن‌ها همراه با رضایت کامل و آزادانه نبوده و حقوق انسانی آن‌ها رعایت نشده‌است (آبرخت،

۱۳۸۴). در سطح بین‌المللی، ازدواج کودکان یکی از اشکال ازدواج اجباری به‌شمار می‌رود و نمونه‌ای از خشونت جنسیتی است (افوبرا و همکاران، ۲۰۱۹).

ازدواج زودرس برای فرد پیامدهای اجتماعی، جسمی و روانی متعددی در پی دارد. مستندات زیادی بر ارتباط بین ازدواج زودرس دختران و اختلال سلامت روان، اقدام به خودکشی، خیال‌پردازی، مواردی از افسردگی، سوءاستفاده و کاهش عزت نفس دلالت دارد. ازدواج در سنین پایین‌تر با کاهش دستیابی به تحصیلات همراه است که منجر به ازدست‌دادن فرصت‌های شغلی و به‌دنبال آن درآمد محدودتر، تضعیف وضعیت اقتصادی زنان و کاهش استقلال آنان می‌شود. پایگاه اجتماعی اقتصادی پایین و کاهش استقلال زنان بر تصمیمات آن‌ها در ترکیب رژیم غذایی، فعالیت بدنی و سلامت آنان تأثیرگذار است. علاوه بر این، ازدواج می‌تواند به‌طور مستقیم بر فعالیت بدنی زنان اثرگذار باشد. آن‌ها نقش‌های اجتماعی جدیدی را برعهده می‌گیرند و فرزندآوری زودرس و تعدد فرزندان موجب ضعیف‌تر شدن وضعیت اقتصادی و کاهش استقلال زنان می‌شود که منجر به آسیب‌پذیری بیشتر زنان در حوزه سلامت می‌گردد. (افوبرا و همکاران، ۲۰۱۹).

ازدواج با نوجوانانی که هنوز به سن رشد نرسیده‌اند ممکن است منجر به بروز مشکلات در تولیدمثل، فرزندآوری زودرس و بهداشت ضعیف مادر شود. علاوه بر این، ازدواج زودرس می‌تواند مانع ادامه تحصیل زنان، دسترسی به فرصت‌های شغلی و سیستم‌های قوی حمایت اجتماعی گردد (بهانی^۱، ۲۰۱۹). در ازدواج زودرس، سن دختران معمولاً به‌طرز چشمگیری پایین‌تر از شوهرانشان است، آن‌ها در سنین پایین‌تری مطلقه می‌شوند، بنابراین نسبت به زنانی که در سن بالاتری ازدواج کرده‌اند، ممکن است که مشکلات اجتماعی و اقتصادی را در بعد عمیق‌تر و گسترده‌تری تجربه کنند (جفنی، ۱۳۹۰ به نقل از احمدی، ۱۳۹۶). طلاق یا ترک همسر، اغلب این دختران جوان را به فقر بیشتری گرفتار می‌سازد، زیرا معمولاً باید به‌تنهایی مسئولیت فرزندانشان را برعهده‌گیرند. از آن‌جا که اکثریت این دختران در سنین بسیار پایین و درحالی‌که

¹ Efevbera

² Bhaani

فاقد تحصیلات بوده‌اند، ازدواج کرده‌اند، مهارت‌های کسب درآمد آن‌ها بسیار پایین (یا هیچ) بوده و در نتیجه به فقر بیشتر آن‌ها دامن می‌زند!

ایران به‌عنوان یک کشور در حال توسعه همواره شاهد پدیده ازدواج زودرس بوده‌است. آمار رسمی جمهوری اسلامی ایران حاکی از این است که سالانه ده‌ها هزار دختر و پسر زیر سن ۱۵ سال به اصرار خانواده‌هایشان مجبور به ازدواج می‌شوند. شمار واقعی این کودکان در حقیقت بالاتر از این آمارهاست. برخی از خانواده‌ها در ایران ازدواج در سنین پایین را ثبت نمی‌کنند و یا به‌صورت غیررسمی به‌ثبت می‌رسانند. بنا بر آمار منتشرشده مرکز آمار ایران تعداد ازدواج‌های ثبت‌شده دختران در سنین ۱۹ سال و کمتر در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۸، تقریباً ۷۸۰ هزار نفر (حدود ۳۴ درصد ازدواج‌های ثبت‌شده) است که از این تعداد، حدود ۱۲۷۵۰۰ دختر در سنین کمتر از ۱۵ سال ازدواج کرده‌اند. ازدواج زود هنگام به‌عنوان یک معضل و آسیب به‌شمار نمی‌رود بلکه آسیب آن برخاسته از نداشتن آمادگی برای پذیرش تعهدات ازدواج و نقش‌های ناشی از آن است. با توجه به تغییرات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی چند دهه اخیر این پدیده بیش از پیش چهره آسیب‌زای خود را به‌نمایش می‌گذارد و افراد درگیر این پدیده را متحمل خسارات و پیامدهای اجتماعی اقتصادی، فرهنگی، روانی و جسمانی متعدد می‌کند. با توجه به مسایل مطرح‌شده، باید پدیده ازدواج زودرس را یک مسئله اجتماعی بی‌صدا تلقی کرد که با وجود پیامدهای منفی مختلف، زیر پوشش سنت و فرهنگ، به حیات خود ادامه داده‌است و همچنان ادامه می‌دهد. اگرچه قم جزو استان‌های با ازدواج زودرس بالا نیست، اما به‌نظر می‌رسد در سال‌های اخیر، این پدیده در میان خانواده‌های با پایگاه اجتماعی-اقتصادی مطلوب و همچنین سرمایه فرهنگی بالا افزایش یافته‌است. سکونت پژوهشگر در شهر قم و علاقه‌مندی به مسائل حوزه خانواده، سبب طرح موضوع شد. از طرفی، تحقیقات در زمینه ازدواج زودرس، وسیع و متنوع است. اما اکثر این تحقیقات پدیده مورد نظر را با رویکرد پزشکی، حقوقی و دینی مورد بررسی قرار داده‌اند و

^۱ www.unicef-irc.org/publications

^۲ گزارش وضعیت اجتماعی و فرهنگی ایران در بهار ۱۳۹۹

تحقیقات با رویکرد جامعه‌شناختی و یا میان‌رشته‌ای در این حوزه نادر بوده و در شهر قم انجام نشده‌است. همین مورد اهمیت و ضرورت انجام این تحقیق جامعه‌شناختی بر روی ازدواج زودرس دختران را در شهر قم بیش از پیش نمایان می‌کند. بنابراین هدف این تحقیق، شناسایی عوامل اجتماعی، روانی و فیزیولوژیکی مرتبط با ازدواج زودرس دختران در شهر قم است. همچنین در پی پاسخگویی به سؤالات زیر هستیم:

- ۱- عوامل اجتماعی مرتبط با پدیده ازدواج زودرس در زنان زود ازدواج کرده چیست؟
- ۲- عوامل روانی مرتبط با پدیده ازدواج زودرس در زنان زود ازدواج کرده چیست؟
- ۳- عوامل فیزیولوژیکی مرتبط با پدیده ازدواج زودرس در زنان زود ازدواج کرده چیست؟

ازدواج زودرس

علی‌رغم وجود گرایش‌های فردگرایانه در انسان، جمع‌گرایی و گرایش به اجتماع، گرایشی قوی‌تر در انسان است و انسان‌ها با فعالیت‌هایی نظیر تدوین قوانین مشترک، تشکیل اجتماعات و ازدواج به تقویت این گرایش اقدام می‌کنند (چرلین ۲۰۰۹، ۱). ازدواج سالم رابطه‌ای عاطفی است که طی آن فرد علاوه بر ارضای نیازهای جنسی به احساس ارزش، اعتماد، امنیت و دریافت محبت و احترام دست پیدا می‌کند. در این رابطه مرزها روشن است، احترام متقابل وجود داشته و انتخاب‌های فردی محترم شمرده می‌شود. قدرت در یک سیستم عادلانه تقسیم و رابطه‌ها تعریف شده و مشخص است (امیدی شهرکی و دیگران، ۱۳۸۷). از طرف دیگر ازدواج اجباری، ازدواجی است که بدون رضایت آزادانه از طرف یکی از زوجین یا هر دوی آنها صورت می‌گیرد و با فشار جسمی و عاطفی همراه است. ازدواج زود هنگام با ازدواج اجباری مرتبط است زیرا افراد زیر سن قانونی اند و قادر به دادن رضایت آگاهانه نیستند (کلارک، ۲۰۰۴).

موافقان و مخالفان ازدواج زود هنگام هر کدام ایده و دیدگاه‌های خاص خود را در این زمینه داشته‌اند و این امر باعث شده است که سن ازدواج امری متناقض‌نما جلوه کند. در تعیین سن

¹ Cherlin

² Clark

ازدواج دختران و پسران، دو دیدگاه اصلی دینی و روان‌شناختی تناقضات بیشتری را از خود نشان می‌دهند. روان‌شناسان با طرح مباحثی همچون فقدان مهارت‌های اجتماعی، تفاوت شرایط جغرافیایی و محیطی در رسیدن به بلوغ و دسترسی نداشتن افراد به آموزش کافی و مهارت‌های تحصیلی با ازدواج زودهنگام مخالف اند (کول؛ ۲۰۱۵). موافقان ازدواج زودهنگام هم با تأکید بر مسائلی نظیر لزوم کنترل و هدایت صحیح و به‌موقع غرایز جنسی، جلوگیری از اشاعه فحشا در جامعه و استناد به آیات و روایات متعدد از ائمه و تبعیت از سیره معصومین(ع) بر ازدواج زودهنگام تأکید دارند. معمولاً در همه جوامع برای ازدواج، یک پایه سنی حداقلی وجود دارد که در قوانین مدون یا غیرمدون در نظر گرفته می‌شود و افراد تا قبل از رسیدن به آن، به برقراری پیوند زناشویی مجاز نیستند. این پایه سنی معمولاً هم‌زمان با بلوغ جنسی یا اندکی پیش یا پس از آن تعیین می‌گردد. سن ازدواج در هر جامعه‌ای بر حسب شرایط محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خاص آن جامعه تعیین می‌شود. سن ازدواج در جوامع مختلف متفاوت است، حتی در جامعه‌ای واحد نیز در طول زمان ثابت نمی‌ماند و برطبق شرایط یادشده، کم و زیاد می‌شود. مطابق با تعریف ماده «یک» کنوانسیون حقوق کودک به طفل زیر ۱۸ سال کودک اطلاق می‌شود. ازدواج قبل از سن ۱۸ سالگی، ازدواج زودهنگام نامیده می‌شود، زیرا دختر قبل از ۱۸ سال به‌لحاظ فیزیکی، فیزیولوژیکی و روانی آمادگی زیادی برای پذیرش مسئولیت زندگی و تأمین آن را ندارد (تیلور و همکاران، ۲۰۱۹؛ رستمی و همکاران، ۱۳۹۳؛ سلیمانی زاده و همکاران، ۱۳۸۳). منظور از ازدواج زودرس در این پژوهش نیز ازدواج‌هایی است که در سنین قبل از ۱۸ سالگی انجام می‌شود.

پیشینه پژوهش

مطالعات و پژوهش‌های متعددی در باب عوامل و شرایط زمینه‌ساز ازدواج زودرس صورت گرفته است. نتایج پژوهش اسدپور، کمالی و سفیری (۱۳۹۹) نشان داد که زمینه‌های خانوادگی

¹ Coale

(خانواده ترمیمی، نابسامان، ازهم گسیخته و غیره)، زمینه‌های اجتماعی (ارزش‌ها و نگرش‌های اجتماعی)، زمینه‌های فرهنگی، بافت مذهبی، ویژگی‌های فردی (خواستگار و کودک-دختر)، زمینه‌های اقتصادی و شرایط زیست محیطی از علل زمینه‌ساز برای ازدواج کودک-دختران به حساب می‌آیند. احمدی (۱۳۹۶) در کتاب خود با عنوان "طنین سکوت" دریافت که مهم‌ترین عواملی که منجر به کودک‌همسری در ایران می‌شود عواملی چون قدرت، سن، هنجارهای اجتماعی و کم‌سوادی و بهره‌گیری از عنصر دین برای مشروعیت‌بخشیدن به آن است که منجر به پیامدهای جبران‌ناپذیری برای زوجین کودک به‌ویژه برای دختران می‌شود. ایمان‌زاده و علیپور (۱۳۹۵) نیز در پژوهش خود پیامدهای ازدواج زودهنگام را در ۵ مضمون اصلی ۱. عوارض فردی، ۲. عوارض آموزشی و فرهنگی، ۳. عوارض جسمی، ۴. عوارض روانی و ۵. عوارض اجتماعی طبقه‌بندی می‌کنند و علل و عوارض فرعی آن را نیز اقتصاد پایین، اعتیاد والدین، تک‌والد یا والد ناتنی، اجبار، فرهنگ طایفه‌ای و باورهای سنتی، طلاق، فقدان مهارت مسئولیت‌پذیری، وابستگی اقتصادی، تحصیلات کمتر، دسترسی نداشتن به رسانه‌های جدید، سلامت زنان، بارداری ناخواسته، سقط جنین، افسردگی و خستگی مفرط، انزوای اجتماعی و ناهنجاری‌های اجتماعی می‌دانند. منتظری و همکارانش (۲۰۱۶) در تحقیق خود، نتیجه گرفتند که اگرچه شرکت‌کنندگان در آن سن آماده ازدواج نبودند و قصد داشتند ازدواج خود را به تعویق بیندازند، عوامل متعددی از جمله عوامل فردی و زمینه‌ای ساختار خانواده، استقلال کم در تصمیم‌گیری و پاسخ به نیازها، آن‌ها را به سمت ازدواج زودرس سوق داده است. افتخارزاده (۱۳۹۴) در تحقیق خود نشان داد که فقر و عوامل اقتصادی، فرهنگ خانوادگی، محلی و قومی و ترس از بی‌آبرویی مهم‌ترین عوامل ازدواج زودهنگام در نمونه مورد مطالعه بوده است. نتایج حاصل از مطالعه ابراهیمی و فخرایی (۱۳۹۲) نشان داد که بین میزان استفاده از رسانه‌های جمعی، میزان سنتی بودن آداب و رفتار خانواده‌ها، میزان سهل‌گیری انتخاب همسر از سوی خانواده‌ها، احساس امنیت زنان، میزان بی‌اعتمادی نسبت به زنان با سن ازدواج رابطه مثبت معنادار وجود دارد. همچنین متغیرهای زمینه‌ای پایگاه اجتماعی-اقتصادی، سطح تحصیلات زنان، محل زندگی با سن ازدواج رابطه مثبت معنادار دارند. لطفی (۱۳۸۹) در تحقیق خود نشان می‌دهد که در زمینه فرهنگی و

اجتماعی ایران، ارزش‌های سنتی در ارتباط با خانواده، سیستم پدرسالاری، حمایت دینی و مذهبی برخی از دلایل ازدواج زودرس اند. همچنین در کشور ما، ازدواج زودرس تا حد زیادی با دین و مذهب آمیخته است.

علاوه بر مطالعات داخلی، مطالعات خارجی نیز در خصوص عوامل تأثیرگذار بر وقوع ازدواج زودرس دختران انجام گرفته است. نتایج پژوهش تیلور و همکارانش (۲۰۱۹) نشان داد که در آمریکای لاتین هنجارهای اجتماعی، در پذیرش دختران و اقدامات و مشارکت‌های آن‌ها در سازمان‌های مخالف کودک‌همسری تأثیرگذار است. ماهاتا^۱ (۲۰۱۶) عوامل مؤثر بر ازدواج زودرس در نپال را این‌گونه بیان کرده است: مهاجرت، پایین بودن سطح آگاهی، دسترسی کمتر به رسانه‌ها، پایین بودن سطح تحصیلات، منزلت و فشار اجتماعی، ترس از مجرد ماندن دختران، اجرای ضعیف قانون، وجود باورهای فردی و جمعی همچون سرمایه‌گذاری برای دختران به معنای هدررفت منابع خانواده، ترس از جهیزیه (تحصیلات بالاتر، جهیزیه بیشتر)، ازدواج زودتر به معنای کم کردن هزینه مراسم عروسی و تشریفات. نتایج تحقیق کریشل (۲۰۱۱) نشان داد که میزان تحصیلات بر سن اولین ازدواج و شکاف سنی زوجین تأثیر مثبت دارد. شهرنشینی با اثر مثبت بر سن ازدواج و اثر منفی بر فاصله سنی زوجین معنادار است، اگرچه این تأثیر زیاد نیست. متغیر درصد مسلمانی، سن زن در اولین ازدواج را کاهش می‌دهد و فاصله سنی زوجین را وقتی که کنترل شده نیست، افزایش می‌دهد. نتایج حاصل از مطالعه بودی پراستیا^۲ (۲۰۱۰) در اندونزی نشان داد که مذهب و تا حدی محل اقامت (شهر/روستا) بر سن ازدواج و تعداد مطلوب فرزندان اثر می‌گذارد.

در تحقیقات بررسی شده، عوامل و پیامدهای ازدواج زودرس با رویکردهای کمی و کیفی مورد بررسی قرار گرفته‌اند اما تحقیقات کیفی، سهم کمتری را به خود اختصاص داده است. همچنین ادبیات نظری اکثر مطالعات بررسی شده، با نگرش فمینیستی بوده و بر پیامدهای جسمی،

^۱Santosh K. Mahato

^۲ Carmichael

^۳ Budi Prasetya

روانی، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی ازدواج زودرس تأکید شده است. اگرچه ازدواج زودرس، یک پدیده اجتماعی چندعلیتی است و محققان متعددی از جنبه‌های مختلف، آن را تبیین نموده‌اند اما به صورت جامع در یک پروژه تحقیقاتی به جوانب مختلف آن نپرداخته‌اند (هدفی که مد نظر تحقیق حاضر است). تفاوت در رویکرد و نگرش به ازدواج زودرس دختران، از دلایل تفاوت تحقیق حاضر با تحقیقات پیشین است. در تحقیق حاضر، سعی بر این است که ازدواج زودرس با رویکرد کیفی و از دیدگاه جامعه‌شناسی بررسی گردد و با دید جامع‌تری به عوامل اجتماعی، روانی و فیزیولوژیکی مرتبط با این پدیده پرداخته شود و لایه‌های پنهان و مغفول ازدواج زودرس دختران آشکار گردد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر بر آن بود که به صورت اکتشافی و با استفاده از تکنیک مصاحبه، عوامل مرتبط با ازدواج زودرس دختران در شهر قم را شناسایی کرده و نظام ارزشی و باورهای زنان زودازدواج- کرده را از مصاحبه‌های انجام‌شده استخراج کند و آن‌ها را به‌مثابه نظریه‌های شخصی آن‌ها باز- سازی یا صورت‌بندی نماید. با توجه به هدف تحقیق حاضر و ماهیت سؤال پژوهش، روش نظریه زمینه‌ای به کار گرفته شد. پژوهش حاضر از نوع کیفی، کاربردی و در سطح خرد است و از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. با معیار قراردادن اشباع نظری^۱، تعداد ۳۸ زن زودازدواج- کرده در شهر قم با استفاده از مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته مورد مطالعه قرار گرفتند. پژوهش- های کیفی با متن سروکار دارند نه با مقادیر کمی و عددی متغیرها. این پژوهش نیز با متن سروکار دارد و نگرش‌ها و باورهای افراد مورد بررسی در این تحقیق به‌مثابه نظریه‌های شخصی

¹ Theoretical Saturation

² Semi-structured In-depth Interview

آن‌ها بازسازی یا صورت‌بندی می‌شود. استخراج و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های کدگذاری (باز، محوری^۱ و گزینشی^۲ یا انتخابی) انجام شد.

برای رعایت ملاحظات اخلاقی در این تحقیق، توضیحاتی درباره اهداف پژوهش به مصاحبه‌شوندگان ارائه شد و به ایشان آگاهی داده شد که در حال شرکت در یک تحقیق هستند. کلیه شرکت‌کنندگان در طول مصاحبه اجازه داشتند که در صورت تمایل نداشتن به ادامه همکاری در پژوهش از مطالعه خارج شوند. سعی شد سؤالات حساس و ناراحت‌کننده مطرح نگردد. تعیین زمان و مکان مصاحبه هم از سوی شرکت‌کننده انجام گرفت. همچنین در خصوص محرمانه بودن اطلاعات و هویت شرکت‌کنندگان، به ایشان اطمینان خاطر داده شد و از نام‌های مستعار استفاده گردید. در برخی از موارد، پژوهشگر از نام واقعی مصاحبه‌شونده آگاه نیست. همه مصاحبه‌ها را پژوهشگر انجام داده و تایپ کرده است و در فایل‌های مخصوص نگهداری می‌کند.

در جدول ۱ برخی از خصوصیات مصاحبه‌شوندگان، ارائه شده است:

جدول ۱. برخی از خصوصیات مصاحبه‌شوندگان

کد	سن	سن کنونی	اختلاف سنی با همسر	سطح وضعیت اقتصادی خانواده دختر (فرزند چندم)	تعداد فرزندان خانواده
۱	۱۶	۱۹	۴	پایین تر	۳ (۳)
۲	۱۵	۱۷	۹	هم سطح	۳ (۱)
۳	۱۷	۲۷	۶	هم سطح	۴ (۱)
۴	۱۷	۲۲	۶	بالاتر	۳ (۳)
۵	۱۷	۲۳	۱۰	هم سطح	۲ (۱)
۶	۱۵	۲۰	۹	پایین تر	۴ (۳)

^۱ Open Coding

^۲ Axial Coding

^۳ Selective Coding

(۱)۳	بالا تر	۸	۱۹	۱۳	۷
(۲)۳	هم سطح	۱۰	۱۹	۱۶	۸
(۴)۴	پایین تر	۷	۲۳	۱۷	۹
(۱)۲	هم سطح	۹	۲۵	۱۵	۱۰
(۱)۲	هم سطح	۷	۲۱	۱۴	۱۱
(۲)۳	هم سطح	۷	۱۹	۱۷	۱۲
(۳)۴	هم سطح	۱۳	۲۱	۱۶	۱۳
(۴)۴	پایین تر	۷	۲۳	۱۲	۱۴
(۲)۲	هم سطح	۹	۲۱	۱۵	۱۵
(۱)۳	هم سطح	۶	۲۰	۱۶	۱۶
(۱)۲	هم سطح	۱۰	۱۹	۱۵	۱۷
(۴)۴	هم سطح	۷	۲۲	۱۷	۱۸
(۱)۱	پایین تر	۱۷	۲۳	۱۴	۱۹
(۱)۳	بالا تر	۸	۲۶	۱۳	۲۰
(۷)۸	پایین تر	۱۴	۲۶	۱۳	۲۱
(۱)۴	بالا تر	۳۱	۳۱	۱۷	۲۲
(۲)۳	هم سطح	۴	۳۴	۱۶	۲۳
(۴)۵	هم سطح	۳	۳۵	۱۷	۲۴
(۹)۹	هم سطح	۵	۳۳	۱۷	۲۵
(۱)۳	هم سطح	۱۳	۲۸	۱۳	۲۶
(۱)۶	بالا تر	۱۱	۳۴	۱۴	۲۷
(۱)۵	پایین تر	۵	۳۱	۱۶	۲۸

۲۹	۱۶	۳۲	۱۲	پایین تر	۴(۳)
۳۰	۱۴	۳۴	۷	هم سطح	۴(۲)
۳۱	۱۷	۲۹	۸	بالا تر	۳(۲)
۳۲	۱۲	۳۱	۶	هم سطح	۳(۱)
۳۳	۱۶	۳۳	۶	بالا تر	۴(۲)
۳۴	۱۷	۳۵	۲	هم سطح	۳(۱)
۳۵	۱۵	۳۲	۵	پایین تر	۸(۴)
۳۶	۱۵	۳۳	۹	هم سطح	۴(۲)
۳۷	۱۴	۲۸	۱۲	بالا تر	۷(۴)
۳۸	۱۴	۳۴	۵	هم سطح	۶(۳)

یافته‌ها

دامنه سنی ازدواج (زمان عقد) مصاحبه‌شوندگان از ۱۲ سال تا ۱۷ سال است و بیشترین فراوانی نیز در سن ۱۷ سال به تعداد ۱۱ نفر است. همچنین دامنه سنی همسران آن‌ها از ۱۸ سال تا ۳۱ سال و بیشترین فراوانی در سن ۲۴ سالگی به تعداد ۸ نفر است. میانگین تقریبی سن ازدواج مصاحبه‌شوندگان ۱۵ سال و میانگین تقریبی سن همسران آن‌ها نیز ۲۳ سال است. دامنه فاصله سنی زوجین از ۲ سال تا ۱۷ سال و با میانگین ۷/۶ سال است. بیشترین فراوانی نیز در اختلاف سنی ۹ سال با فراوانی ۶ نفر است.

سطح تحصیلات زنان مورد مطالعه از دوره راهنمایی (زیر سیکل) تا دانشگاهی (کارشناسی) و حوزوی و سطح تحصیلات همسرانشان از ابتدایی تا دانشگاهی (کارشناسی ارشد) و حوزوی

است. ۳۰ نفر (۷۸/۹ درصد) از مصاحبه‌شوندگان دارای تحصیلات دیپلم و کمتر از دیپلم اند. همچنین ۸ نفر (۲۱/۱ درصد) توانسته‌بودند پس از ازدواج، به تحصیلات دانشگاهی و حوزوی دست‌یابند.

در زمینه اشتغال نیز، ۳۲ نفر (۸۴/۳ درصد) از مصاحبه‌شوندگان، خانه‌دار هستند و ۶ نفر (۱۵/۷ درصد) به‌کارهایی نظیر تدریس در حوزه، کارمند، دانشجو معلم و مربی باشگاه ورزشی اشتغال دارند. همچنین، بیشترین فراوانی‌های شغل همسران در زمان ازدواج (عقد) به ترتیب عبارتند از: ۱۰ نفر (۲۶/۳ درصد) کارگر کارخانه، ۸ نفر (۲۱/۰ درصد) کاسب (خویش‌کارفرما) و ۶ نفر (۱۵/۸ درصد) کارمند. بیشترین تعداد فراوانی در هر دو گروه پدر زوج و پدر زوجه مربوط به شغل کاسب (مغازه‌دار و خویش‌کارفرما) است. شغل مادر تمام مصاحبه‌شوندگان نیز خانه‌دار است.

بیشترین فراوانی‌های نحوه آشنایی و نوع ازدواج به ترتیب عبارت‌اند از: ۱۳ نفر (۳۴/۳ درصد) ازدواج فامیلی و ۱۰ نفر (۲۶/۴ درصد) ازدواج سنتی با معرف انجام‌شده است. آشنایی و دوستی قبل از ازدواج، دیدن دختر در مجالس و مهمانی و آشنای خانوادگی هر یک نیز با ۵ نفر فراوانی (۱۳/۱ درصد) در رده بعد هستند.

در جدول ۲، مقولات اصلی و زیرمقولات عوامل پژوهش براساس الگوی پارادایمی در هر یک از ابعاد اجتماعی، روانی و فیزیولوژیکی به تفکیک ارائه شده است.

جدول ۲. مقولات اصلی و زیرمقولات عوامل پژوهش براساس الگوی پارادایمی

زیرمقوله	مقوله اصلی	شرایط	بعد	
پسندیدن خواستگار	مورد تأیید بودن خواستگار	عکس	اجتماعی	
شرایط مطلوب خواستگار				
آشنایی کامل با خواستگار				
اجبار خانواده دختر و اطرافیان	اجبار			
آداب و رسوم طایفه‌ای				
اصرار و پیگیری خواستگار				
تبرئه شدن از داشتن ارتباط با شخص دیگر				
استقلال دختر در تصمیم‌گیری				آزادی در تصمیم‌گیری
علاقه به تشکیل خانواده				علاقه به تشکیل خانواده
خانواده از هم گسیخته				شرایط نابسامان خانوادگی
خانواده ترمیمی				
اصرار دختر بر ازدواج و تسلیم شدن خانواده	ترس از بی‌آبرویی			
پایین بودن سن ازدواج در فامیل	آداب و رسوم فامیلی	زمینه‌ای		
عقاید مذهبی	عقاید مذهبی			
آگاهی دیگران از وجود دختر دم بخت در خانواده	حضور در جمع و دیده شدن	میانجی		
وضعیت اقتصادی نامطلوب	وضعیت اقتصادی نامطلوب			
آمادگی مهارتی و روانی	آمادگی مهارتی و روانی	عکس	اجتماعی- روانی	
فرار از مشکلات و فشارهای درون خانواده	فرار از موقعیت‌های تنش‌زای خانوادگی			
ترس از دست دادن مورد مناسب ازدواج و دیر شدن زمان ازدواج	ترس از تجرد			
اختلاف سنی زیاد با والدین	اختلاف سنی زیاد با والدین	میانجی		
ترس والدین از وضعیت اخلاقی بد جامعه	ترس والدین از وضعیت اخلاقی نامطلوب جامعه			
کمبود محبت و توجه در خانواده	کمبود محبت و توجه در خانواده			
ارتباط عاطفی قبل از ازدواج	وابستگی عاطفی قبل از ازدواج	عکس		
لیج‌بازی	نداشتن معیار درست برای ازدواج	میانجی	روانی	
نداشتن معیار درست برای ازدواج				
تصور نادرست از ازدواج				
آمادگی جسمی	آمادگی جسمی	عکس	فیزیولوژیک	
نیاز جنسی	نیاز جنسی			

در جدول ۳، مقولات اصلی و زیرمقولات راهبردهای مصاحبه‌شوندگان در هر یک از ابعاد جمعی و فردی به تفکیک ارائه شده است.

جدول ۳. مقولات اصلی و زیرمقولات راهبردهای مصاحبه‌شوندگان

زیرمقوله	مقوله اصلی	بعد
مشورت با دیگران	دریافت حمایت‌های اجتماعی	جمعی
حمایت اقتصادی خانواده‌ها در اوایل زندگی		
حمایت خانواده‌های زوجین و خویشاوندان در حل مشکلات		
طلاق رسمی	اقدامات قانونی	
تعامل زن و شوهر از طریق گفتگو	تعامل طرفین در جهت برقراری ارتباط مطلوب	
بچه‌دار شدن برای حل مشکل		
جلوگیری از بچه‌دار شدن		
حمایت شوهر از زن		
مطرح نکردن مشکلات با خانواده‌های زوجین	درمان	
استفاده از خدمات مراکز مشاوره		
حل مسأله با در نظر گرفتن شرایط موجود	مدیریت تعارض	فردی
ارتقای مهارت حل مسأله با شیوه‌های خلاقانه		
ناامیدی و اقدام نکردن جهت حل مشکل	انفعالی	
کنک کاری	تلافی جویانه	
ایزاز ناراحتی با رفتار		
لج‌بازی کردن طرفین با یکدیگر		

همچنین در جدول ۴، مقولات اصلی و زیرمقولات پیامدهای ازدواج زودرس دختران در پژوهش حاضر ارائه شده‌است.

جدول ۴. مقولات اصلی و زیرمقولات پیامدهای ازدواج زودرس دختران

مقوله	زیرمقوله
مشکلات اقتصادی	- مستأجری - نداشتن شغل مناسب - وابستگی اقتصادی شوهر به پدرش
عدم ادامه تحصیل	- ادامه ندادن تحصیل به دلیل بارداری و بچه‌داری - مخالفت شوهر با ادامه تحصیل زن - موافقت شوهر با ادامه تحصیل و سستی زن
طلاق رسمی	- طلاق بعد از دو ماه زندگی مشترک (در سن ۱۹ سالگی) - طلاق بعد از دو سال زندگی مشترک (در سن ۱۸ سالگی) - طلاق بعد از سیزده سال زندگی مشترک (در سن ۲۶ سالگی) - طلاق بعد از هفت سال زندگی مشترک (در سن ۲۲ سالگی) - طلاق بعد از پانزده سال زندگی مشترک (در سن ۳۱ سالگی)
پایین بودن مهارت‌ها	- نداشتن مهارت‌های خانه‌داری، شوهرداری، مهمان‌داری - نداشتن رابطه خوب و مناسب با خانواده شوهر - عدم مهارت نگهداری از فرزند - شوکه شدن
بروز مخاطرات جسمی و بهداشتی برای مادر و جنین	- سقط و یا کورتاژ جنین در بارداری اول - بارداری ناخواسته - بروز بیماری‌های مختلف ناشی از بارداری در سن پایین - دوران بارداری سخت - زایمان سخت - مشکل جسمی نوزاد

مدل پارادایمی تحقیق حاضر در شکل ۱ ارائه گردیده است:

شکل ۱. مدل پارادایمی تحقیق

عوامل مرتبط با ازدواج زودرس دختران

شرایط علیّی پدیدآمدن ازدواج زودرس زنان مورد مطالعه، در بعد اجتماعی به ترتیب فراوانی عبارت اند از:

مورد تأیید بودن خواستگار: نمونه‌های مورد بررسی غالباً، دلیل اصلی ازدواج زودرس خود را مورد تأیید بودن خواستگار ذکر کرده‌اند. منطقی و مطلوب است که دختران و پسران با افرادی ازدواج کنند که مورد تأیید خود و خانواده‌هایشان باشد اما از آنجایی که عموماً دختران در سنین پایین و نوجوانی، به بلوغ فکری و عاطفی کافی نرسیده‌اند ممکن است این تأیید از طرف افراد دیگری نظیر پدر و مادر صورت گرفته باشد.

کد ۳۱: «پسر عموی پدرم بود. خانواده سالم و خوبی بودن. من خودم توی انتخابم خیلی کم نقش داشتم. نظر پدر و مادرم مثبت بود منم قبول کردم. چون خانواده‌ها خیلی راضی - بودن فکر کردم حتماً مورد خوبی‌ه. شوهرم وضع مالی نسبتاً خوبی داشت و مستقل بود. خانواده خوبی هم داشت و با دامادمون دوست بودن و ازش خوب تعریف می‌کردن. الان که به ملاک‌هام فکرمی‌کنم به نظرم خنده‌دار میان.»

اجبار: در برخی از فرهنگ‌ها انتخاب همسر توسط دختر از روی علاقه و بدون رضایت خانواده‌ها نکوهیده است. والدین گمان‌دارند که دختران نوجوانشان صلاحیت لازم را برای همسرگزینی ندارند و به همین دلیل حق انتخاب همسر برای فرزندان‌شان را از آن خود می‌دانند. در بسیاری از این موارد، ازدواج‌ها فقط براساس تصمیم والدین و بدون رضایت دختر صورت گرفته است. مواردی نظیر پدرسالاری، شرایط و موقعیتی که حق انتخاب آزادانه را از دختر و خانواده سلب کند از مصادیق اجبار به‌شمار می‌رود. عامل اجبار در ازدواج نمونه‌های مورد بررسی دومین فراوانی را در میان علل ذکر شده دارد.

کد ۲۳: «من نمی‌خواستم توی اون سن ازدواج کنم و ایشون رو هم اصلاً نمی‌خواستم. دایم واسطه شده بود و پدرم هم می‌گفت حرف، حرف خودمه و پدرسالاری. به زور پدرم انگشتر دستم کردن. همسرم به دلم نمی‌نشست و خودشم می‌دونست که نظرم مثبت نیست.»

آزادی در تصمیم‌گیری: برخی از افراد نمونه مورد بررسی، ذکر کرده‌اند که در امر ازدواج خود آزادی در تصمیم‌گیری داشته‌اند. آزادی مورد نظر ایشان، آزادی در انتخاب ازدواج با خواستگاری بوده‌است که مورد قبول و تأیید والدین و دیگران بوده و دختر با اعتماد به نظر دیگران بزرگ‌تر، رضایت خود را اعلام کرده‌است.

کد ۲۴: «همه تحقیقات رو برادرانم انجام دادن. اخلاق و رفتارشان مورد پسند خودم و خانوادم بود. تصمیم نهایی رو به‌عهده خودم گذاشتم. من بنا به اعتماد صد در صد به نظر برادرانم، بله رو گفتم.»

ترس از بی‌آبرویی: به‌نظر می‌رسد در جوامع سنتی که ازدواج براساس سنت و رسوم انجام می‌شود و بکارت دختر به‌عنوان ارزش مطرح است، اصرار به ازدواج با خواستگار خاص از طرف دختر گاه‌گاه منجر به تسلیم شدن والدین و خانواده و رضایت اجباری به ازدواج دختر جهت حفظ آبرو - به‌ویژه در سن پایین - می‌گردد.

کد ۱۰: «مامانم مخالف بود ولی چون من خودم پسر رو دوست داشتم مامانم دیگه قبول کرد و گفت تصمیم با خودت و نتایجش پای خودت»

شرایط نابسامان خانوادگی: به‌نظر می‌رسد وجود والد ناتنی زمانی که تنش بین دختر و والد ناتنی وجود دارد و یا والد ناتنی حاضر به پذیرش وی نیست، در وقوع پدیده ازدواج زودرس دختر، می‌تواند تأثیرگذار باشد. تک‌والدی نیز ممکن است بر اثر فوت، جدایی و یا حبس طولانی - مدت یکی از والدین و بخصوص پدر خانواده باشد که مشکلات اقتصادی و آسیب‌هایی نیز به‌همراه خواهد داشت.

کد ۱۹: «سه سالم بود که پدر و مادرم از هم جدا شدن. پدرم ازدواج کرد. شش ساله بودم که مادرم ازدواج کرد و منو به پدر بزرگ و مادر بزرگ پدریم سپرد چون پدرم سرپرستی منو قبول نکرد چون زنش نمی‌خواست. بعد از فوت پدر بزرگم، مادر بزرگم گفت دیگه نمی‌تونه منو نگه داره. عموم گفت می‌برمش خونه خودم و عقد پسر می‌کنم. من ۱۴ سالم بود و پسر عموم ۳۱ ساله. پدرم قبول کرد.»

علاقه به تشکیل خانواده: انسان موجودی اجتماعی و در پی تشکیل خانواده است. بستر خانواده، پاسخگوی بسیاری از نیازهای اجتماعی، روانی و فیزیولوژیک فرد است.

کد ۱۵: «من خیلی ازدواجی بودم و دوست داشتم زود ازدواج کنم و تشکیل خانواده بدم.»

شرایط زمینه‌ای پدیده ازدواج زودرس دختران در بعد اجتماعی به ترتیب فراوانی:

آداب و رسوم فامیلی: آداب و رسوم و فرهنگ حاکم بر منطقه و یا اقوام بر تفکرات و باورهای افراد آن تأثیرگذار است. برخی از باورها و ارزش‌های سنتی در ارتباط با خانواده، سن ازدواج را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد به گونه‌ای که ممکن است در بعضی از فرهنگ‌ها ازدواج در سن پایین به‌عنوان یک ارزش در نظر گرفته شود و در برخی دیگر، ازدواج در سن پایین، کاری ناصواب تلقی گردد. همچنین، برخی از اقوام و خانواده‌ها تصمیم‌گیری درباره ازدواج فرزندان را حق پدر و مادر می‌دانند و دختر و پسر نمی‌توانند آزادانه اظهار نظر کنند. در هر فرهنگ و رسومی، عدول از ارزش‌ها و هنجارشکنی دارای تبعاتی خواهد بود و همه افراد آن را نخواهند پذیرفت.

کد ۸: «دخترهای فامیل از حدود ۱۶ سال به بالا ازدواج می‌کنن. از نظر فامیل، ازدواجم به‌موقع بود (۱۶ سالگی) و همه موافق بودن.»

عقاید مذهبی: در جوامعی نظیر ایران و به‌ویژه قم که دین، عنصر غالب و تعیین‌کننده است و در بسیاری از مسائل، دستورالعمل اجرایی دارد، زندگی افراد با دین و مذهب آمیخته است.

کد ۹: «خانواده‌ام مذهبی بودن و از ۱۲ سالگی صحبت ازدواجم تو خونه بود.»

مقولات اصلی شرایط میانجی ازدواج زودرس زنان مورد مطالعه در بعد اجتماعی به ترتیب فراوانی:

حضور در جمع و دیده شدن: در جوامعی که یکی از شیوه‌های پسندیده ازدواج و انتخاب همسر، ملاقات دختر دم بخت توسط خواستگار، خانواده وی و یا دیگران است، حضور در جمع و دیده شدن موجب مطلع شدن خواستگاران از وجود دختر دم بخت و متناسب با معیارهای آن‌هاست.

کد ۲۷: «خانواده همسر هم‌روستایی مادر بزرگم بودن و او مدن خواستگاری. تاسوعا و

عاشورا رفتیم دهات و تو حسینیه منو دیدن و پسندیدن.»

کد ۳۸: «خانواده‌اش تو یک مجلس منو دیده بودن.»

وضعیت اقتصادی نامطلوب: فقر و عوامل اقتصادی در برخی از خانواده‌ها موجب تسهیل

ازدواج زودرس دختران می‌گردد چراکه با ازدواج هر یک از دختران، یکی از افراد خانواده کم می‌شود. در برخی از خانواده‌ها نیز ممکن است با ازدواج دختر و ورود فرد جدید (شوهر) با پایگاه اجتماعی-اقتصادی بالاتر، مقداری از مشکلات اقتصادی خانواده دختر مرتفع گردد.

کد ۲۷: «پدر و مادرم مجبور شدن منو زود شوهر بدن. سه تا خواهر پشت سر هم بودیم.

عموم گفت: شما هم سه تا دختر پشت سر هم و بعدش نوبت داداشت هست. بابات باید

جهیزیه تهیه‌کنه. اگه می‌خوای درس بخونی بگو درس می‌خونم. اگه نمی‌خونی بگو. با

این پسره ازدواج کن و رحم به پدر و مادرت کن.»

شرایط علی‌پدید آمدن ازدواج زودرس زنان مورد مطالعه در ابعاد اجتماعی-روانی و روانی

به ترتیب فراوانی:

ترس از مجرد: در بافت اجتماعی که ویژگی‌های جنسیتی زنان، تنها در صورت ازدواج محقق

می‌شود، مجرد می‌تواند امکان دستیابی آنان به هویت جنسی را سلب نماید (حسینی و ایزدی،

۱۳۹۵). افراد مجرد با سن بالا در مقایسه با افراد ازدواج کرده، حس کنار گذاشته شدن از محیط

خانوادگی و اجتماعی را دارند (شهانواز و اعظم آزاده، ۱۳۹۷). با وجود جرح و تعدیل‌های انجام-

شده، در جامعه ایرانی هنوز هم ازدواج از مؤلفه‌های مهم توانمندی اجتماعی زنان محسوب

می‌شود و افرادی که از این هنجار تبعیت نکنند یا امکان ازدواج پیدا نکنند، از جانب نهادهای

غیررسمی جامعه طرد می‌شوند. به عبارتی، مجرد دختران نوعی داغ ننگ به شمار می‌رود و

دختران مجرد در زندگی روزمره خود نوعی طرد اجتماعی را حس می‌کنند و در مناسبات

اجتماعی این وضعیت بازتولید می‌شود.

کد ۶: «نخواستم بخاطر خواستگار بهتر در آینده ریسک کنم و به خانواده‌ام گفتم هر جور

صلاح می‌دونید.»

کد ۲۹: «به نظر پدرم، آگه دیرتر ازدواج می‌کردم شاید مورد مناسبی به این صورت پیش-
نمی‌آمد.»

آمادگی مهارتی و روانی: یکی از مهم‌ترین عواملی که در زمینه ازدواج و تشکیل خانواده مطرح است میزان آمادگی روانی و مهارتی هر دو نفر است. برخی از نمونه‌های مورد بررسی در این تحقیق نیز برخورداری از آمادگی مهارتی و روانی خود را در وقوع ازدواج، تأثیرگذار دانسته‌اند.

کد ۲۱: «از بچگی پخته بار اومدم و توی فامیل به مامان بزرگ معروفم.»
کد ۹: «فرزند آخر بودم و اختلاف سنی با بقیه افراد خانواده باعث پختگی بیشتر من شده بود. پختگی بعد از ازدواج مهمه.»

فرار از موقعیت‌های تنش‌زای خانوادگی: خانواده، به‌عنوان یک منبع هویت‌سازی قوی‌ترین نهادی است که امر جامعه‌پذیری و انتقال ارزش‌ها را برعهده دارد (گل‌محمدی، ۱۳۸۶). برای اینکه خانواده بتواند کارکردهای اصلی خود را به‌خوبی انجام دهد لازم است امنیت و آرامش در آن وجود داشته باشد. نوجوان هنوز تعریف دقیقی از هویت خود ندارد و امر جامعه‌پذیری وی هنوز به‌طور کامل انجام‌نگرفته است و در دوره بحرانی نوجوانی سعی می‌کند با انتخاب ازدواج، از موقعیت‌های تنش‌زا، ممتد و تحمل‌ناپذیر رهایی یابد.

کد ۱۵: «توی خونه آرامش کافی نداشتم. خواهر کوچیکم که چندماهه بود به‌علت نارسایی کلیه فوت کرد و شرایط خونه بدتر شد.»
کد ۳۲: «بیشتر اوضاع نا‌آروم خونه و وضعیت روحی مادرم باعث جواب مثبت من بود.»

وابستگی عاطفی قبل از ازدواج: وابستگی عاطفی به جنس مخالف، در هر دو جنس و در هر سنی ممکن است اما در اوایل دوره نوجوانی و به‌ویژه در دختران محتمل‌تر است. این وابستگی ممکن است با ایجاد رابطه دوستی دختر و پسر اتفاق بیفتد و یا در دوره خواستگاری و با ارتباط و صحبت با خواستگار. در هر صورت وابستگی عاطفی دختران در دوره نوجوانی و ناپختگی و بلوغ ناکافی موجب می‌شود دختر با رضایت بیشتری به ازدواج زودرس تن دهد.

کد۵: «غریبه بودیم و کسی معرفی کرده بود. همسرم خیلی اصرار داشت و چند بار خواستگاری او مدن. من توی دوران خواستگاری بهش وابسته شدم.»

کد۱۰: «غریبه بودیم. با هم دوست بودیم. توی راه مدرسه همدیگه رو دیده بودیم. قبل از خواستگاری، هر روز دنبال میومد تا از مدرسه به سلامت به خونه برسم.»

شرایط میانجی ازدواج زودرس زنان مورد مطالعه در ابعاد اجتماعی- روانی و روانی نیز به ترتیب فراوانی:

کمبود محبت و توجه در خانواده: یکی از کارکردهای خانواده، تأمین نیازهای عاطفی و روانی افراد در تمامی سنین و به ویژه در دوران نوجوانی است. چنانچه فرد نتواند محبت و توجه مورد نیاز خود را از خانواده تأمین کند، در صدد جبران این کمبود با جایگزینهای مختلف برخورد کند. یکی از این جایگزینها، تشکیل خانواده جدید و تأمین این نیاز و نیازهای مشابه خواهد بود.

کد۳: «تو بعضی خانوادهها دختر با مادر و خواهر رفیق هستن، من این جور نبودم و تو اوج سنی بودم که به محبت و توجه نیاز داشتم و کمبود احساس می کردم.»

اختلاف سنی زیاد با والدین: نسل جوان کنونی به لحاظ ارزشها، آرمانها و رفتارها با نسل گذشته متفاوت است و در خانوادههایی که والدین با فرزندان اختلاف سنی زیادی دارند، این تفاوت می تواند عمیق تر و گسترده تر باشد تا جایی که منجر به ایجاد شکاف بین نسلی و نبود فهم متقابل آنان از یکدیگر گردد. همچنین، در مواردی که یکی و یا هر دو والد کهن سال هستند همواره این نگرانی از جانب والد و فرزند وجود دارد که در صورت از دست رفتن والد، آینده زندگی فرزند مجرد و به ویژه دختر چگونه خواهد شد. لذا این عامل نیز در وقوع ازدواج زودرس، مؤثر بوده است.

کد۲۵: «من تک دختر و فرزند آخر خانواده ام. اختلاف سنی ام با مادرم زیاد بود و نیاز به همدم داشتم.»

کد۱۴: «ازدواج اولم در ۱۲ سالگی و همسرم ۲۰ ساله بود. همسایه بودیم و به صورت کاملاً سنتی ازدواج کردیم. ازدواج دومم، یکی از همسایهها معرفی کرد. دو تا خانواده با هم آشنا

شدن و عقد کردیم. هر دو ازدواجم به اصرار پدرم بود چون می‌گفت خیلی سنم زیاده و ممکنه فوت کنم تو ازدواج کرده باشی خیالم راحتته.»

ترس والدین از وضعیت اخلاقی نامطلوب جامعه: توسعه ارتباطات مجازی میان افراد و رشد آن به‌ویژه در گروه‌های سنی کودک و نوجوان از یک سو و تبلور اخبار و اطلاعات گوناگون از جمله اخبار مربوط به آسیب‌های اجتماعی ناشی از این ارتباطات از سوی دیگر، موجب بروز نگرانی والدین از احتمال کج رفتاری فرزندان به‌ویژه در خانواده‌های سنتی و با سرمایه فرهنگی پایین می‌گردد تا جایی که برخی از این والدین، پیامدهای منفی ازدواج زودرس فرزندان خود را بر آسیب‌های اجتماعی پیش روی فرزندان خود ترجیح می‌دهند. ناگفته‌نماند که برخی از والدین نیز ازدواج در سن پایین را عامل صیانت فرزندان و به‌ویژه دختران خود در شرایط اخلاقی ناسالم جامعه می‌دانند.

کد ۲: «پدرم خیلی خیلی اصرار به ازدواج دختر توی سن پایین داشت و از وضعیت اخلاقی بد جامعه ترس داشت و من مخالف بودم.»

نداشتن معیار درست برای ازدواج: هر فردی که قصد ازدواج دارد، معیارها و ملاک‌هایی را برای همسر خود در نظر می‌گیرد. میزان درستی یا نادرستی این ملاک‌ها با میزان بلوغ فکری، عاطفی و اجتماعی فرد رابطه مستقیم دارد. از آن‌جا که دختران در سنین کودکی و نوجوانی هنوز رشد و بلوغ کافی در این ابعاد ندارند، قادر به تعریف معیارهای منطقی و واقع‌بینانه نیستند. بنابراین، ملاک‌هایشان بر اساس تشخیص و تأیید بزرگترها و یا استخاره و ... است. از طرفی، برخی از این دختران حتی به ازدواج هم فکر نمی‌کنند و ملاک تعریف‌شده‌ای هم برای ازدواج ندارند و ازدواجشان بر اساس صلاح‌دید والدینشان است.

کد ۱۶: «فکرمی کردم اگه تو سن کم ازدواج کنم، بین دوستانم و فامیل، کلاس داره.»

کد ۲۰: «خانوادم عقیده‌داشتن اونایی که زود ازدواج می‌کنن خوشبخت میشن.»

کد ۳۰: «پسر عمه، مظلوم، آرام و نمازخون بود. از نظر مالی مستقل نبود ولی برام مهم نبود چون سردرنمیاوردم. بعد از جدی شدن خواستگاری فکرامو کردم و استخاره هم کردم که خیلی خوب اومد.»

شرایط علی پدیدآمدن ازدواج زودرس زنان مورد مطالعه، در بعد فیزیولوژیکی به ترتیب فراوانی عبارت اند از:

آمادگی جسمی: یکی از کارکردهای ازدواج و تشکیل خانواده، ارضای نیاز جنسی و تولیدمثل است. بنابراین، رشد و آمادگی فیزیکی و جسمی دختر یکی از الزامات ورود به زندگی زناشویی و ازدواج موفق است.

کد ۲۹: «به نسبت سنم، توانایی جسمی خوبی داشتم و مشکلی پیش نیومد.»

کد ۳۶: «از نظر جسمی، جثه بزرگی داشتم. از نظر روانی هم آمادگی پیدا کرده بودم.»

نیاز جنسی: تمایلات جنسی به مثابه پیچیده ترین بعد زندگی زنان محسوب می شود که از عوامل متعددی متأثر می گردد و بر ابعاد مختلفی از زندگی آن ها تأثیر می گذارد (ده سرخی و موسوی، ۱۳۹۴ به نقل از حسینی و علوی لنگرودی، ۱۳۹۶). در سنین نوجوانی و رسیدن به بلوغ فیزیکی و جنسی، نیاز جنسی بیشتر از گذشته احساس می شود. در حالت طبیعی، فرد نوجوان تمایل بیشتری به ارتباط با افراد ناهم جنس پیدا می کند و نیاز شدید جنسی در سنین نوجوانی می تواند در ایجاد این نوع از روابط، تأثیرگذار باشد. در تمامی جوامع، نهاد خانواده به عنوان سالم ترین و بهترین راه برآوردن نیازهای جنسی افراد شناخته می شود. از طرفی در فرهنگ های مذهبی و سنتی، روابط خارج از چهارچوب خانواده تابو و ناپسند محسوب می گردد. به نظر می رسد در بافت فرهنگی میدان مطالعه این پژوهش، رضایت دختران به ازدواج در سنین پایین واکنشی برای پاسخگویی به نیاز جنسی و دوری از هنجارشکنی باشد.

کد ۱۵: «غریزه جنسی هم توی ازدواجم تأثیر داشت. میل جنسی ام خیلی زیاد بود.»

راهبردهای به کارگرفته شده توسط دختران زود ازدواج کرده در تحقیق حاضر

در این تحقیق، راهبردها در دو گروه تحت عنوان "راهبردهای جمعی" و "راهبردهای فردی" دسته بندی شده است. راهبردهای جمعی عبارت اند از:

تعامل طرفین در جهت برقراری ارتباط مطلوب: خانواده یک نهاد اجتماعی است و زندگی در آن مستلزم وجود ارتباط مطلوب در بین افراد آن است. میزان تعامل زوجین در جهت برقراری ارتباط مطلوب، ارتباط مستقیم با پیامدهای مثبت در زندگی مشترک دارد.

- کد۸: «بحث پیش بیاد با هم صحبت می‌کنیم و حل میشه. هر دو گذشت می‌کنیم.»
- دریافت حمایت‌های اجتماعی:** اگر میزان حمایت خانواده، دوستان و سایر افراد مهم زندگی متناسب و به‌موقع باشد، می‌تواند به‌عنوان پشتوانه و تکیه‌گاهی قوی، فرد را در برابر مشکلات زندگی به‌ویژه در سنین پایین و در اولین سال‌های زندگی زناشویی محافظت کند.
- کد۲: «من بیشتر با دوست صمیمیم صحبت می‌کنم به‌جای همسر؛ چون همسرم انتقادپذیر نیست.»
- کد۴: «مشکلات رو به مامانم می‌گفتم اونم منو راهنمایی می‌کرد. بعد از راهنمایی‌های مامانم با همسرم صحبت می‌کردم و بهش آرامش می‌دادم.»
- اقدامات قانونی:** گاهی اوقات برخی از زوجین، راهبرد اقدامات قانونی نظیر طلاق رسمی را در پیش می‌گیرند.
- کد۲۰: «طلاق از نظر خانوادگی کار زشت و بدی بود ولی به جایی رسیدیم که خانواده قبول کردن طلاق بگیرم.»
- درمان:** استفاده از خدمات مراکز مشاوره و گاهی تجویز دارو توسط متخصصان، راهبردی است که در برخی شرایط، مورد استفاده زوجین قرار می‌گیرد.
- کد۱۵: «چند ماه هست که مرکز مشاوره و تحکیم خانواده می‌ریم. مشکلاتمون خیلی کمتر شده.»
- راهبردهای فردی شامل موارد زیر است:
- مدیریت تعارض:** بروز تعارض در روابط بین انسان‌ها و به‌ویژه در رابطه زناشویی امری رایج و اجتناب‌ناپذیر است. تجارب، دانش، باورها و ارزش‌های افراد، شیوه‌های مختلفی را برای مدیریت و حل تعارضات پیش روی آن‌ها می‌گذارد.
- کد۳۸: «با از طریق مطالعه به نتیجه می‌رسیدم و یا اینکه با کسانی که زندگی موفق داشته‌ن صحبت می‌کردم.»
- انفعال:** در برخی مواقع، زوجین و به‌ویژه زنانی که در سنین پایین ازدواج کرده‌اند و بلوغ فکری و عاطفی کافی را ندارند با رویکرد انفعالی و با ناامیدی و اقدام‌نکردن برای حل مشکلات،

وضع موجود را تحمل می‌کنند و زمینه‌ساز بازتولید بیشتر شرایط نامطلوب در زندگی مشترک می‌شوند.

کد ۱۶: «هیچ کاری از دست ما برنماید.»

تلافی جویانه: به نظر می‌رسد زمانی که افراد، مهارت‌های کافی را در برقراری ارتباط و حل مسئله ندارند به راهبردهای تلافی جویانه متمسک می‌شوند.

کد ۱: «در صورت بروز مشکل، آگه اون مقصر باشه زود قهر می‌کنم. آگه من بد صحبت کنم با من لج‌بازی می‌کنه.»

پیامدهای ازدواج زودرس دختران

مشکلات اقتصادی: ورود به زندگی مشترک در صورت نداشتن آمادگی اقتصادی برای ایفای نقش همسری، مشکلات اقتصادی را همراه خواهد داشت. در خانواده‌هایی که به تازگی شکل گرفته‌اند و زن در سنین پایین است و مهارت و توان کافی را برای اشتغال ندارد، مشکلات اقتصادی بیشتر درک می‌شود.

کد ۳: «الان پنج ساله که داریم به‌سختی زندگی می‌کنیم. اجاره خونه عقب میفته و هر سال مستأجر به خونه جدید چون صاحب‌خونه قبلی راضی نیست از ما تا تمدید کنه.»

عدم ادامه تحصیل: به نظر می‌رسد ازدواج زودرس، به خودی خود مانع ادامه تحصیل نباشد؛ چنان‌که افراد زیادی در ازدواج‌های زودرس به تحصیلات دانشگاهی دست‌یافته‌اند. در برخی از موارد مانع ادامه تحصیل زنان زود ازدواج کرده، طرز نگرش جنسیتی همسران آن‌ها به ادامه تحصیل زنان است. در برخی دیگر نیز ایفای نقش همسری و مسئولیت‌های زندگی و فرزندپروری - علی‌رغم رضایت شوهر به ادامه تحصیل زن - مانع ادامه تحصیل آن‌ها می‌گردد.

کد ۱۵: «خودم معدل ۲۰ رشته تجربی و یکی از امیدهای مدرسه برای قبولی پزشکی بودم. نزدیک کنکور باردار شدم و نتونستم از پس کنکور بریام. بعد از تولد پسر دیگه برای کنکور درس نخوندم.»

طلاق رسمی: از آنجایی که در ازدواج زودرس، دختران هنوز به بلوغ کافی نرسیده‌اند و فاقد مهارت‌ها و دانش کافی هستند و در بسیاری از موارد، پدر و مادر و دیگر افراد بزرگ‌تر

درباره ازدواج آن‌ها تصمیم می‌گیرند؛ در زمان بروز تعارض در زندگی زناشویی نیز از پس مشکلات بر نمی‌آیند و تصمیم به طلاق می‌گیرند و یا اینکه با احتمال بیشتری با مداخله بزرگ‌ترها مواجه می‌گردند و در شرایط مشابه با ازدواجشان، طلاق و جدایی به آن‌ها تجویز خواهد شد. قابل ذکر است که طلاق رسمی هم به‌عنوان راهبرد قابل بررسی است و هم پیامد.

کد ۱۷: «طلاق بعد از دو سال زندگی مشترک (در سن ۱۸ سالگی)»

کد ۲۶: «طلاق بعد از هفت سال زندگی مشترک (در سن ۲۲ سالگی)»

پایین‌بودن مهارت‌ها: عمده مهارت‌های مرتبط با نقش‌ها در طول زمان و در فرایند جامعه-پذیری افراد کسب می‌گردد. ازدواج زودرس دختران و جامعه‌پذیری ناقص، پایین‌بودن مهارت‌ها را به دنبال خواهد داشت.

کد ۶: «اوایل ازدواج‌مون بخاطر این‌که خیلی کارها مثل خانه‌داری و مهمان‌داری رو بلد نبودم خیلی کنایه می‌شنیدم و اذیت می‌شدم.»

بروز مخاطرات جسمی و بهداشتی برای مادر و جنین: مخاطرات جسمی و بهداشتی ذکر شده توسط مادران نوجوان در پژوهش حاضر نیز شامل: سقط و یا کورتاژ جنین در بارداری اول، بارداری ناخواسته، بروز بیماری‌های مختلف ناشی از بارداری در سن پایین، دوران بارداری سخت، زایمان سخت، مشکل جسمی نوزاد، و ترس از فرزندآوری دوباره است.

کد ۲۱: «توی بارداری ضعف جسمی و ویارهای سخت، مشکل روحی، مشکل کلیوی و کمبود وزن شدید داشتم و زایمان نسبتاً سختی هم داشتم و اصلاً نمی‌دونستم درد زایمان دارم. چون بدنم ضعیف بود، بچه‌ام از نظر بینایی و شنوایی مشکل مادرزادی داره و خوب نمی‌شه. یه ماه بعد از زایمان، ۱۵ کیلو وزن کم کردم و وضعیت جسمی مناسبی نداشتم. الان واهمه دارم و می‌ترسم دوباره بچه‌دار بشم و بچه‌ام مشکل داشته باشه. همسر هم بخاطر وضعیت بچه اولم می‌گه بچه دوست ندارم و همین یکی کافیه.»

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی اکتشافی عوامل اجتماعی، روانی و فیزیولوژیک مرتبط با ازدواج زودرس دختران در شهر قم انجام شده است. برای دستیابی به این هدف، از طریق نمونه‌گیری هدفمند و براساس اشباع نظری، ۳۸ زن زود ازدواج کرده در شهر قم با استفاده از مصاحبه نیمه-ساختاریافته مورد مطالعه قرار گرفتند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که در بعد اجتماعی، عامل مورد تأیید بودن خواستگار از بیشترین فراوانی برخوردار است. منطقی و مطلوب است که دختران و پسران با افرادی ازدواج کنند که مورد تأیید خود و خانواده‌هایشان باشد اما از آنجایی که عموماً دختران در سنین پایین و نوجوانی، به بلوغ فکری و عاطفی کافی نرسیده‌اند ممکن است این تأیید از طرف افراد دیگری نظیر پدر و مادر صورت گرفته باشد. ذکر اجبار در ازدواج نمونه مورد بررسی دومین فراوانی را در میان علل ذکر شده دارد. ازدواج اجباری دختران در سنین پایین نیز در پژوهش‌های داخلی و خارجی بررسی و تأیید گردیده است (آبدخت، ۱۳۸۹؛ احمدی، ۱۳۹۶؛ ایمان‌زاده و علیپور، ۱۳۹۵؛ منتظری و همکارانش ۱۳۹۵، ۲۰۱۶؛ لطفی، ۱۳۸۹ و ماهاتا، ۲۰۱۶). برخی از افراد نمونه مورد بررسی، ذکر کرده‌اند که در امر ازدواج خود آزادی در تصمیم‌گیری داشته‌اند. آزادی مورد نظر ایشان، آزادی در انتخاب ازدواج با خواستگاری بوده است که مورد قبول و تأیید والدین و دیگران بوده و دختر با اعتماد به نظر دیگران بزرگ‌تر، رضایت خود را اعلام کرده است. «گرچه آن‌ها ممکن است در مراسم ازدواج رضایت خود را اعلام کنند ولی به خاطر سن و سال کم عملاً درک درستی از ازدواج نداشته و موافقت آن‌ها ناشی از شرایط پیرامونی است» (کرد زنگنه، ۱۳۹۰). عامل دیگر، ترس از بی‌آبرویی ذکر شد. به نظر می‌رسد در جوامع سنتی که ازدواج براساس سنت و رسوم انجام می‌شود، اصرار به ازدواج با خواستگار خاص از طرف دختر گاهی منجر به تسلیم‌شدن والدین و خانواده و رضایت اجباری به ازدواج دختر برای حفظ آبرو و شرف خانوادگی-به‌ویژه در سن پایین- می‌گردد. این یافته با یافته‌های پژوهش‌های افتخارزاده (۱۳۹۴) و لطفی (۱۳۸۹) همخوانی دارد. ایمان‌زاده و علیپور (۱۳۹۵) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که شرایط نابسامان خانوادگی و همچنین خانواده‌های تک‌والد

و یا وجود والد ناتنی، از علل ازدواج زودهنگام دختران مورد مطالعه‌شان بوده‌است. در پژوهش حاضر نیز برخی از نمونه‌های مورد بررسی، تک‌والد بودن و یا وجود والد ناتنی را علت ازدواج زودرس خود ذکر کردند. به نظر می‌رسد وجود والد ناتنی زمانی که تنش بین دختر و والد ناتنی وجود دارد و یا والد ناتنی حاضر به پذیرش وی نیست، در وقوع پدیده ازدواج زودرس دختر، می‌تواند تأثیرگذار باشد. دیگر عامل ذکر شده، علاقه به تشکیل خانواده و رسیدن به آرامش است. بستر خانواده، پاسخگوی بسیاری از نیازهای اجتماعی، روانی و فیزیولوژیک فرد است. منتظری و همکارانش (۱۳۹۵، ۲۰۱۶) نیز در پژوهش خود دریافتند که یکی از علل ازدواج زودهنگام در نمونه مورد بررسی‌شان، پاسخ به نیازهاست. به اظهار برخی از نمونه‌های مورد بررسی در این تحقیق، آداب و رسوم فامیلی نیز بر ازدواج زودرس آن‌ها تأثیر داشته‌است. عواملی چون فرهنگ طایفه‌ای، خانوادگی، محلی و قومی، باورها و ارزش‌های سنتی در ارتباط با خانواده، میزان سنتی بودن آداب و رفتار خانواده‌ها، میزان سهل‌گیری انتخاب همسر از سوی خانواده‌ها در پذیرش و انجام ازدواج زودرس تأثیرگذار است که یافته‌های برخی تحقیقات (احمدی ۱۳۹۶؛ ایمان‌زاده و علیپور ۱۳۹۵؛ افتخارزاده ۱۳۹۴؛ ابراهیمی و فخرایی ۱۳۹۲؛ لطفی ۱۳۸۹) نیز مؤید آن است. در جوامع نظیر ایران و به‌ویژه قم که دین، عنصر غالب و تعیین‌کننده است و در بسیاری از مسائل، دستورالعمل اجرایی دارد، زندگی افراد با دین و مذهب آمیخته است و باور دینی از عوامل ذکر شده در این تحقیق است. به‌زعم برخی از محققان (احمدی ۱۳۹۶؛ لطفی ۱۳۸۹؛ پراستیا ۲۰۱۰) نیز مذهبی بودن از علل وقوع ازدواج زودرس است. در جوامع و فرهنگ‌هایی که یکی از شیوه‌های پسندیده ازدواج و انتخاب همسر، ملاقات دختر دم‌بخت توسط خواستگار، خانواده وی و یا دیگران است، حضور در جمع و دیده شدن موجب مطلع شدن خواستگاران از وجود دختر دم‌بخت و متناسب با معیارهای آن‌هاست. گفتنی است در تحقیقات بررسی شده، این مورد دیده‌نشده فقر و عوامل اقتصادی در برخی از خانواده‌ها موجب تسهیل ازدواج زودرس دختران می‌گردد چرا که با ازدواج هر یک از دختران، یکی از افراد خانواده کم می‌شود. در برخی از خانواده‌ها نیز ممکن است با ازدواج دختر و ورود فرد جدید (شوهر) با پایگاه اجتماعی-اقتصادی بالاتر، مقداری از مشکلات اقتصادی خانواده دختر مرتفع‌گردد. ایمان‌زاده و علیپور (۱۳۹۵)،

افتخارزاده (۱۳۹۴) و لطفی (۱۳۸۹) نیز در تحقیقات خود به فقر و اقتصاد پایین به عنوان عامل مؤثر در وقوع ازدواج زودرس اذعان کرده‌اند.

برخی از یافته‌های پژوهش حاضر دلالت بر عوامل در بعد روانی دارند. یکی از این عوامل، ترس از مجرد است. با وجود جرح و تعدیل‌های انجام‌شده، در جامعه ایرانی هنوز هم مجرد دختران نوعی داغ ننگ به‌شمار می‌رود و دختران مجرد در زندگی روزمره خود نوعی طرد اجتماعی را تجربه می‌کنند و در مناسبات اجتماعی این وضعیت بازتولید می‌شود. یکی از دلایل ازدواج زود هنگام دختران در یافته‌های پژوهش ماهاتا (۲۰۱۶) نیز ترس از مجرد ماندن دختران ذکر شده است. یکی از مهم‌ترین عواملی که در زمینه ازدواج و تشکیل خانواده مطرح است میزان آمادگی روانی و مهارتی هر دو نفر است. برخی از نمونه‌های مورد بررسی در این تحقیق نیز برخوردار از آمادگی مهارتی و روانی خود را در وقوع ازدواج، تأثیرگذار دانسته‌اند. این عامل در تحقیقات بررسی شده، دیده نشد. عامل دیگر در یافته‌های این تحقیق، فرار از موقعیت‌های تنش‌زای خانوادگی است. خانواده، به عنوان یک منبع هویت‌سازی قوی‌ترین نهادی است که امر جامعه‌پذیری و انتقال ارزش‌ها را برعهده دارد (گل محمدی، ۱۳۸۶). نوجوان هنوز تعریف دقیقی از هویت خود ندارد و امر جامعه‌پذیری وی هنوز به‌طور کامل انجام‌نگرفته است و در دوره بحرانی نوجوانی سعی می‌کند با انتخاب ازدواج، از موقعیت‌های تنش‌زا، ممتد و تحمل‌ناپذیر رهایی یابد. عاطفه دختران در دوره نوجوانی و ناپختگی و بلوغ ناکافی موجب می‌شود دختر با رضایت بیشتری به ازدواج زودرس تن دهد. عامل دیگر وابستگی عاطفی قبل از ازدواج است. این وابستگی ممکن است با ایجاد رابطه دوستی دختر و پسر و یا در دوره خواستگاری و با ارتباط و صحبت با خواستگار اتفاق بیفتد. کمبود محبت و توجه در خانواده نیز عامل دیگری است که از جانب برخی از مصاحبه‌شوندگان ذکر شد. چنانچه فرد نتواند محبت و توجه مورد نیاز خود را از خانواده تأمین کند، در صدد جبران این کمبود با جایگزین‌های مختلف بخواهد آمد. یکی از این جایگزین‌ها، تشکیل خانواده جدید و تأمین این نیاز و نیازهای مشابه خواهد بود. اختلاف سنی زیاد فرزندان با والدین ممکن است منجر به ایجاد شکاف بین نسلی و نداشتن فهم متقابل از یکدیگر گردد. همچنین، در مواردی که یکی و یا هر دو والد کهن سال هستند همواره

این نگرانی از جانب والد و فرزند وجود دارد که در صورت از دست رفتن والد، آینده زندگی فرزند مجرد و به‌ویژه دختر مجرد چگونه خواهد شد. لذا این عامل نیز در وقوع ازدواج زودرس، مؤثر بوده است. توسعه ارتباطات مجازی میان افراد و رشد آن به‌ویژه در گروه‌های سنی کودک و نوجوان از یکسو و انتشار اخبار مربوط به آسیب‌های اجتماعی ناشی از این ارتباطات از سوی دیگر، موجب بروز نگرانی والدین از احتمال کج‌رفتاری فرزندان به‌ویژه در خانواده‌های سنتی و با سرمایه فرهنگی پایین می‌گردد تا جایی که برخی از این والدین، پیامدهای منفی ازدواج زودرس فرزندان خود را بر آسیب‌های اجتماعی پیش روی فرزندان خود ترجیح می‌دهند. ناگفته‌نماند که برخی از والدین نیز ازدواج در سن پایین را عامل صیانت فرزندان و به‌ویژه دختران خود در شرایط اخلاقی ناسالم جامعه می‌دانند. ابراهیمی و فخرایی (۱۳۹۲) نیز در تحقیق خود به رابطه مثبت معنادار میان احساس امنیت زنان در جامعه و همچنین میزان بی‌اعتمادی نسبت به زنان با سن ازدواج دست‌یافته‌اند. صفوی و مینایی (۱۳۹۴) نیز در تحقیق خود نتیجه گرفتند که زنان زودازدواج‌کرده، در فرایند انتخاب همسرشان دخیل نبوده‌اند و به رشد کافی عقلی نرسیده‌بودند و ازدواجشان درحقیقت توافقی میان والدین دختر و پسر بوده است.

در بعد فیزیولوژیک، یکی از کارکردهای ازدواج و تشکیل خانواده، ارضای نیاز جنسی و تولیدمثل است. بنابراین، رشد و آمادگی فیزیکی و جسمی دختر یکی از الزامات ورود به زندگی زناشویی و ازدواج موفق است. عامل دوم، نیاز جنسی است. در سنین نوجوانی و رسیدن به بلوغ فیزیکی و جنسی، نیاز جنسی بیشتر از گذشته احساس می‌شود. در تمامی جوامع، نهاد خانواده به‌عنوان سالم‌ترین و بهترین راه برآوردن نیازهای جنسی افراد شناخته می‌شود. از طرفی در فرهنگ‌های مذهبی و سنتی، روابط خارج از چهارچوب خانواده تابو و ناپسند محسوب می‌گردد. به نظر می‌رسد در بافت فرهنگی میدان مطالعه این پژوهش، رضایت دختران به ازدواج در سنین پایین واکنشی جهت پاسخگویی به نیاز جنسی و دوری از هنجارشکنی باشد. منتظری و همکارانش (۲۰۱۶) در نتایج پژوهش خود، پاسخ به نیازها را به‌عنوان عامل تأثیرگذار بر ازدواج زود هنگام مطرح کرده‌اند.

براساس مدل پارادایمی در این تحقیق، راهبردها در دو گروه تحت عنوان "راهبردهای جمعی" و "راهبردهای فردی" دسته‌بندی شده است. راهبردهای جمعی شامل دریافت حمایت‌های اجتماعی، اقدامات قانونی، تعامل طرفین برای برقراری ارتباط مطلوب و درمان است. راهبردهای فردی نیز شامل مدیریت تعارض، انفعالی و تلافی‌جویانه می‌شود.

اما درخصوص پیامدهای ازدواج زودرس، یافته‌های این تحقیق نشان‌داد که مشکلات اقتصادی، یکی از این پیامدهاست. ورود به زندگی مشترک در صورت نداشتن آمادگی اقتصادی برای ایفای نقش همسری، مشکلات اقتصادی را همراه خواهد داشت. به‌ویژه در خانواده‌هایی که به‌تازگی شکل گرفته‌اند و زن در سنین پایین است و مهارت و توان کافی را برای اشتغال ندارد، مشکلات اقتصادی بیشتر درک می‌شود. نتایج تحقیقات تیلور و دیگران (۲۰۱۹)، احمدی (۱۳۹۶)، ایمان‌زاده و علیپور (۱۳۹۵)، و دال (۲۰۱۰) وجود مشکلات اقتصادی را نشان‌داده‌اند. دومین پیامد ذکرشده در تحقیق حاضر، طلاق رسمی است. در ازدواج زودرس، دختران هنوز به بلوغ کافی نرسیده‌اند و فاقد مهارت‌ها و دانش کافی اند و در بسیاری از موارد، پدر و مادر و دیگر افراد بزرگ‌تر درباره ازدواج آن‌ها تصمیم می‌گیرند؛ در زمان بروز تعارض در زندگی زناشویی نیز از پس مشکلات بر نمی‌آیند و تصمیم به طلاق می‌گیرند و یا اینکه با احتمال بیشتری با مداخله بزرگ‌ترها مواجه می‌گردند و در شرایط مشابه با ازدواجشان، طلاق و جدایی به آن‌ها تجویز خواهد شد. احمدی (۱۳۹۶) و ایمان‌زاده و علیپور (۱۳۹۵) از پیامدهای ازدواج زودرس به طلاق و بیوه‌کودکی اشاره می‌کنند. پیامد ذکرشده دیگر در این پژوهش، ادامه ندادن تحصیل است. به‌نظر می‌رسد ازدواج زودرس، به خودی خود مانع ادامه تحصیل نباشد؛ چنانکه افراد زیادی با ازدواج‌های زودرس توانستند به تحصیلات دانشگاهی دست‌یابند. از موانع ادامه تحصیل زنان می‌توان به طرز نگرش جنسیتی شوهران نسبت به ادامه تحصیل زنان و نیز ایفای نقش همسری و مسئولیت‌های زندگی و فرزندپروری اشاره کرد. افوبرا و دیگران (۲۰۱۹)، بهانی (۲۰۱۹)، ایمان‌زاده و علیپور (۱۳۹۵) و افتخارزاده (۱۳۹۴) نیز در نتایج تحقیقات خود درباره

پیامدهای ازدواج زودرس دختران، به ترک تحصیل و کاهش تحصیلات دختران دست یافته‌اند. پیامد دیگر، پایین بودن مهارت‌هاست. عمده مهارت‌های مرتبط با نقش‌ها در طول زمان و در فرایند جامعه‌پذیری افراد کسب می‌گردد. ازدواج زودرس دختران و جامعه‌پذیری ناقص، پایین بودن مهارت‌ها را به دنبال خواهد داشت. نتایج پژوهش ایمان‌زاده و علیپور (۱۳۹۵) نیز در همین راستاست. بروز مخاطرات جسمی و بهداشتی برای مادر و جنین، پیامد دیگری است که در مطالعات فراوانی ذکر گردیده‌اند (تیلور و دیگران، ۲۰۱۹؛ بهانی، ۲۰۱۹؛ افوبرا و دیگران، ۲۰۱۹؛ راج و دیگران، ۲۰۰۹؛ احمدی، ۱۳۹۶؛ ایمان‌زاده و علیپور، ۱۳۹۵ و صفوی و مینایی، ۱۳۹۴). مخاطرات جسمی و بهداشتی ذکر شده توسط مادران نوجوان در پژوهش حاضر نیز شامل سقط و یا کورتاژ جنین در بارداری اول، بارداری ناخواسته، بروز بیماری‌های مختلف ناشی از بارداری در سن پایین، دوران بارداری سخت، زایمان سخت، مشکل جسمی نوزاد می‌شود که همسو با تحقیقات پیشین است. دخترانی که زود ازدواج می‌کنند با احتمال بیشتری با خطر سلامتی در زندگی مواجه می‌شوند و عوارض جسمی و روانی مذکور، به‌ویژه برای دخترانی که آمادگی بدنی لازم را برای بارداری ندارند، طولانی‌مدت بوده و گاهی تا آخر زندگی باقی می‌ماند. به‌نظر می‌رسد بلوغ جنسی کامل و رشد جسمی مناسب دختران در پیشگیری از بروز این نوع مخاطرات تأثیر فراوانی داشته‌است.

در قلمرو اجتماعی، صرفاً یک عامل و یک بعد در بروز یک کنش، دخیل نیست بلکه مجموعه‌ای از عوامل، زمینه‌ساز و تأثیرگذارند. ازدواج زودرس دختران نیز به عنوان پدیده‌ای اجتماعی نیازمند بررسی چندجانبه و در ابعاد مختلف است. میزان سهم‌بری هر یک از عوامل و ابعاد نیز بستگی به شرایط زمینه‌ای جامعه مورد بررسی دارد. لذا بررسی عمیق عوامل مرتبط با ازدواج زودرس در استان‌های دیگر پیشنهاد می‌گردد. شایسته‌است تحقیقات بیشتری در زمینه تجربه زیسته زنان زود ازدواج کرده و نگرش آنان به این پدیده و میزان آمادگی بستر بازتولید ازدواج زودرس دختران انجام گیرد. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده در این تحقیق و همچنین برای افزایش

¹ Contexts

دانش و آگاهی خانواده‌ها در زمینه پیامدهای ازدواج زودرس، پیشنهاد می‌شود که نتایج پروژه‌ها و تحقیقات مربوط به علل و پیامدهای ازدواج زودرس در رسانه‌ها از طریق تولید و ساخت فیلم‌ها و مستندهای آگاهی‌دهنده اطلاع‌رسانی گردد. همچنین تعدادی از جلسات آموزش اولیا و مربیان مقاطع متوسطه اول و دوم به بیان ریشه‌ها و معانی ازدواج اختصاص یابد. تولید محتوا-های آموزشی برای آگاهی‌بخشی در زمینه آسیب‌های اجتماعی محتمل ازدواج زودرس دختران از طریق رسانه‌های گروهی، شبکه‌های مجازی و پیام‌رسان‌ها از دیگر راهبردهای پیشنهادی است.

منابع

- آبرخت، حکیمه. (۱۳۸۴). بررسی عوامل مؤثر بر بالا رفتن سن ازدواج در بین دختران شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران. ایران.
- ابراهیمی، حبیبه و فخرایی، سیروس. (۱۳۹۲). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با ازدواج زودرس در شهرستان نقده. نشریه مطالعات جامعه‌شناسی، ۶(۲۱)، ۹۳-۱۱۰.
- احمدی، کامیل. (۱۳۹۶). طنین سکوت: پژوهشی جامع در باب ازدواج زود هنگام کودکان در ایران. تهران: نشر شیرازه.
- اسدپور، عهدیه؛ کمالی، افسانه و سفیری، خدیجه. (۱۳۹۸). فهم مسأله ازدواج در دوران کودکی از نگاه کودک-زنان ازدواج کرده خراسانی. بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۰(۱)، ۱۶۷-۱۹۴.
- افتخارزاده، سیده زهرا. (۱۳۹۴). تجربه زیسته زنان در ازدواج زود هنگام. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، شماره ۳، ۱۵۶-۱۰۹.
- امیدی شهرکی، مجید؛ نبئی، نوشین و نوری، داوود. (۱۳۸۷). نگاه نوبه ازدواج: به موقع، آگاهانه، آسان و پایدار. تهران، سازمان ملی جوانان.
- ایمان‌زاده، علی و علیپور، سربه. (۱۳۹۵). تجربه زیسته زنان مرند از مشکلات ازدواج زود هنگام. فصلنامه علمی پژوهشی زن و فرهنگ، ۸(۳۰)، ۳۱-۴۶.
- حسینی، فخرالسادات و علوی لنگرودی، سید کاظم. (۱۳۹۶). نقش سبک‌های دلبستگی و رضایت جنسی در رضایت زناشویی با واسطه‌گری عشق‌ورزی. مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان، ۱۵(۳)، ۱۶۵-۱۸۸.
- حسینی، سید حسن و ایزدی، زینب. (۱۳۹۵). پدیدارشناسی تجربه زیسته زنان مجرد جمعیت مورد مطالعه: زنان مجرد بالای ۳۵ سال شهر تهران. مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان، ۱۴(۱)، ۴۱-۷۲.

رستمی دوم، مرضیه؛ رمضانی تهرانی، فهیمه؛ فرهمند، مریم؛ هاشمی، سمیه؛ رضائی، نازی و عزیزی، فریدون. (۱۳۹۳). شیوع اختلالات قاعدگی و عوامل مؤثر بر آن در زنان ۱۸-۴۵ ساله ایرانی در چهار استان منتخب کشور. *مجله تحقیقات نظام سلامت حکیم*، ۱۷(۳)، ۱۹۹-۱۹۲.

سلیمانی زاده، لاله؛ دانش، آذر؛ بصری، ناهید؛ عباس زاده، عباس و عرب، منصور. (۱۳۸۳). بررسی حاملگی‌های پرخطر در زایشگاه مهدیه شهر بم. *مجله دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد*، ۶(۲)، ۶۷-۷۳.

شهانواز، سارا و اعظم آزاده، منصوره. (۱۳۹۷). فراترکیب مطالعات تجرد در ایران. *مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان*، ۱۶(۴)، ۴۳-۷۸.

صفوی، حناهد سادات و مینایی، ماه‌گل. (۱۳۹۴). تجربه زیسته دختران نوجوان در نقش همسر (مطالعه ازدواج زود هنگام دختران آران و بیدگل). *ویژه‌نامه پژوهش‌های زنان (پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)*، ۱(۶)، ۸۷-۱۰۶.

گل‌محمدی، احمد. (۱۳۸۶). *جهانی شدن، فرهنگ و هویت*. چاپ سوم. تهران: نشر نی

لطفی، راضیه. (۱۳۸۹). پیامدهای سلامتی ازدواج زودرس در زنان. *فصلنامه زن و بهداشت*، ۶۷، ۲-۷۹.

مرکز آمار ایران. (۱۳۹۹). گزارش وضعیت اجتماعی و فرهنگی ایران. <https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1399/gozareshf-a-iran1-99.pdf>

Abrokht, H. (2005). *Investigating the effective factors on increasing the age of marriage among girls in Tehran. Master Thesis*. Department of sociology, Faculty of Social Sciences, Allameh Tabatabai University, Tehran. Iran. [Text in Persian]

Ahmadi, K. (2017). *An Echo of Silence: A Comprehensive Research study on early child Marriage (ESM) in Iran*. Tehran: Shirazeh Publication. [Text in Persian]

Asadpoor, A., Kamali, A., & Safiri, K. (2020). Standing the issue of marriage in childhood from the point of view of child-married women of Khorasan. *Iranian Journal of Social Problems*, 10 (1), 167-194. [Text in Persian]

Bhaani, K. S. (2019). *Child Marriage: A Practice of the Past or an Uncomfortable Reality of the 21st Century? A case study on how child marriage affects health*

outcomes in an adolescent's life. Retrieved from: <https://www.icphhealth.org/case-study/child-marriage-a-practice-of-the-past-or-an-uncomfortable-reality-of-the-21st-century>.

- Carmichael, S. (2011). Marriage and Power: Age at First Marriages in Spousal Age Gap in Lesser Developed Countries. *History of the Family*, 21 (16), 416-436.
- Cherlin, A. (2009). *Marriage, Divorce, Remarriage*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Clark, S. (2004). Early Marriage and HIV risks in Sub-Saharan Africa. *Studies in family planning*, 35(3), 149-160.
- Coal, A. J. (2015). *Growth and Structure of Human Population: A Mathematical Investigation*. New Jersey: Princeton University Press.
- Dahl, G. B. (2010). Early teen marriage and future poverty. *Demography*, 47 (3), 689-718.
- Ebrahimi, H. Fajhrayi, S.
- Ebrahimi, H., & Fakhrai, S. (2014). Investigation of the social factors associated with early marriage in the Naghadeh. *Journal of sociology studies*. 21(6), 93-110. *Journal of sociology studies*. [Text in Persian]
- Efevbera, Y., Bhabha J., Farmer. P. & Fink. G. (2019). Girl child marriage, socioeconomic status, and undernutrition: evidence from 35 countries in Sub-Saharan Africa, *BMC Medicine*, 55(17), 1-12. Retrieved from <https://bmcmmedicine.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12916-019-1279-8>.
- Eftekharzadeh, S. Z. (2016). Lived Experiences of Female Victims of Child Marriage. *Social work research*, 3 (1), 108-156. [Text in Persian]
- Golmohammadi, A. (2014). *Globalization, culture and identity*. Tehran: Nashre ney. [Text in Persian]
- Hosseini, S. H., Izadi, Z. (2016). The Phenomenology of Lived Experiences of Women Over 35 Years of Age Who Have Never Married In Tehran. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 14 (1), 41-72. [Text in Persian]
- Hosseini, F. & Alavi Langeroodi, S. K. (2017). The role of attachment styles and marital satisfaction on sexual satisfaction through the mediation of love among married. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 15 (3), 165-188. The role of attachment styles and marital satisfaction on sexual satisfaction through the mediation of love among married [Text in Persian]

- Imanzadeh, A. & Alipour, S. (2017). Lived Experiences of Married Women in The Early Marriage Problems. *Woman and culture*, 30 (8), 31-46. [Text in Persian]
- Lotfi, R. (2010). Health consequences of early marriage in women. *Quarterly Journal of Women and Health*, 2 (1), 67-79. Mahato. [Text in Persian]
- Mahato, S. K. (2016). Causes and Consequences of Child Marriage: A Perspective. *International Journal of Scientific and Engineering Research*, 7 (7), 698-702.
- Montazeri, S., Gharacheh, M., Mohammadi, N., Alaghband Rad, J. & Eftekhari Ardabili, H. (2016). Determinants of Early Marriage from Married Girls' Perspectives in Iranian Setting. *Journal of Environmental and Public Health*, 6 (1), 1-8.
- Omidi Shahraki, M., Nabaei, N. and Noori, D. (2008). *A new look at marriage: timely, informed, easy and sustainable*. Tehran: National Youth Organization. [Text in Persian]
- Prasetya, L. K. (2010). *Factors Influencing Age at Marriage and Ideal Adolescents of in Indonesia: Evidence From the Indonesia Youth and Adult reproductive Health Survey 2007*. Retrieved from <https://catalog.ihsn.org/citations/5009?collection=central>.
- Raj, A., et al. (2009). Prevalence of child marriage and its effect on fertility and fertility-control outcomes of young women in India: a cross-sectional, observational study. *The Lancet*, 373(9678), 1883-1889.
- Report on the social and cultural situation in Iran*. (2020). Statistical Center of Iran. Retrieved from <https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1399/gozareshf-a-iran1-99.pdf>. [Text in Persian]
- Rostami Dovom, M., Ramezani Tehrani, F., Farahmand, M., Hashemi, S., Rezaee, N. & Azizi, F. (2014). Prevalence of Menstrual Disorders and its Related Factors in 18-45-year-old Iranian Women in Four Selected Provinces. *Hakim Research Journal*, 17 (3), 192-199. [Text in Persian]
- Safavi, H., Minaei, M. (2015). Lived Experiences of Teenage Girls as Wives: Case Study of Girls' Early Marriage in Aran and Bidgol. *Women Study*, 1(6), 87-106. [Text in Persian]
- Shahanavaz, S. & Azam azadeh, M. (2019). A Meta-synthesis of Singleness Studies in Iran. *Quarterly Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*, 16 (4), 43-78. A Meta-synthesis of Singleness Studies in Iran [Text in Persian]

Soleimani Zadeh, L., danesh, A., Basri, N., Abaszadeh, A. & Arab, M. (2004). Assessment of high-risk pregnancy in Bam Mahdieh maternity hospital. *Journal of Shahrekord University of Medical Sciences*, 6 (2), 67-73. [Text in Persian]

نویسندگان

رضیه عمرانی نژاد
 r.omrani.n@gmail.com
 دانشجوی دکتری گروه علوم اجتماعی و جامعه شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران

نوروز هاشم زهی
 no_hashemzehl@yahoo.com
 استادیار گروه علوم اجتماعی، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران

کاوه خبیری
 sepkamis@gmail.com
 استادیار دانشکده علوم انسانی، واحد آشتیان، دانشگاه آزاد اسلامی، آشتیان

کیوان ملانوروزی
 keivannorozy@gmail.com
 استادیار گروه مدیریت ورزشی، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر

بهرام قدیمی
 ghadimi.bahram@srbui.ac.ir
 دانشیار گروه علوم اجتماعی و جامعه شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی